

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Eva Aberšek

Učenje za zmanjševanje medvrstniškega nasilja v šoli

Magistrsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Eva Aberšek

Učenje za zmanjševanje medvrstniškega nasilja v šoli

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo z družino

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2023

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Ani Mariji Sobočan za nasvete, popravke, usmerjanje in podporo pri pisanju magistrske naloge.

Hvala vsem sodelujočim učencem in učenkam ter razredničarki, ki so sodelovali pri raziskovalnem delu magistrske naloge. Hvala tudi mentorici, sodelavki Mihaeli za vso podporo, zaupanje in usmerjanje pri mojem delu.

Zahvaljujem se tudi moji družini, ki me je ves študij podpirala in mi stala ob strani.

Posebna zahvala pa gre fantu Boštjanu za oporo, podporo in spodbudo pri študiju in pisanju magistrske naloge. Hvala ti.

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Eva Aberšek

Naslov magistrske naloge: Učenje za zmanjševanje medvrstniškega nasilja v osnovni šoli

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Povzetek

Tema moje raziskave je učenje socialnih veščin za zmanjševanje medvrstniškega nasilja, ki sem jo raziskovala na šoli s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom in posebnim programom vzgoje in izobraževanja. V teoretičnem uvodu predstavim naslednje teme: otroci s posebnimi potrebami, medvrstniško nasilje in socialne veščine. Empirični del je sestavljen iz formulacije problema, raziskovalnih vprašanj in metodologije, kjer predstavim merske instrumente (smernice za delno standardiziran intervju, samoocenjevalni vprašalnik in delavnice), metodo zbiranja podatkov ter dve enoti raziskovanja (otroci in razredničarka). Ključne ugotovitve raziskave so: delavnice na temo socialnih veščin vplivajo na zmanjšanje medvrstniškega nasilja; odnose razredničarka četrtega razreda opredeljuje kot intenzivne, dinamične; socialne spretnosti so med učenci različno usvojene; najbolj razvita socialna veščina pred delavnicami je pomoč drugim; najmanj razvita socialna veščina po delavnicah je skakanje v besede drugim, ko govorijo; po opravljenih delavnicah so se nekatere socialne veščine pri učencih spremenile; učenci navajajo, da se po izvedbi delavnic še vedno prepirajo med seboj. Za izboljšanje preventive na podlagi ugotovitev predlagam več preventivnih dejavnosti na temo socialnih veščin v sklopu razrednih ur, delavnice na temo prepoznavanja medvrstniškega nasilja, organiziranje kulturnih/naravoslovnih dni na temo zdravih medsebojnih odnosov in prijateljstva, predavanja za starše in skrbnike na temo socialnih veščin, sodelovanje razrednikov s šolskimi svetovalnimi delavkami. Poleg tega predlagam še sodelovanje z različnimi organizacijami in institucijami, ki bi šolo podprli pri izvedbi delavnic na temo medsebojnih odnosov.

Ključne besede: medvrstniško nasilje, otroci s posebnimi potrebami, socialne veščine, vrstniški odnosi, delavnice

Title: Learning to reduce peer violence in primary school

Abstract

The topic of my research is learning social skills to reduce peer violence, which I investigated in a school with an adapted program with a lower educational standard and a special education program. In the theoretical introduction, I present the following topics: children with special needs, peer bullying, and social skills. The empirical part consists of problem formulation, research questions, and methodology, where I present measurement instruments (guidelines for a semi-standardized interview, self-assessment questionnaire, and workshops), data collection method, and two units of research (children and the class teacher). The key findings of the research are as follows: workshops on social skills contribute to a reduction in peer bullying; the fourth-grade class teacher defines her relationships as intense and dynamic; social skills vary among students; the most developed social skill before the workshops is helping others, while the least developed social skill after the workshops is interrupting others while they speak; some social skills have changed in students after the workshops; students report that they still argue with each other after the workshops. Based on the findings, I propose several preventive activities to improve the situation, including more preventive activities on social skills during class hours, workshops on recognizing peer bullying, organizing cultural/science days on healthy relationships and friendship, lectures for parents and caregivers on social skills, and collaboration between class teachers and school counselors. Additionally, I suggest collaborating with various organizations and institutions that can support the school in conducting workshops on interpersonal relationships.

Keywords: peer violence, children with special needs, social skills, peer relationships, workshops

Kazalo vsebine

1. Uvod	1
2. Teoretična izhodišča	2
2. 1 Otroci s posebnimi potrebami	2
2. 1. 1 Opredelitev	2
2. 1. 2 Vzgoja in izobraževanje	6
2. 2 Medvrstniško nasilje	9
2. 2. 1 Opredelitev pojmov	9
2. 2. 2 Oblike medvrstniškega nasilja	10
2. 2. 3 Preventivno delovanje šole na področju medvrstniškega nasilja	12
2. 3 Socialni odnosi	13
2. 4 Socialne veščine	14
2. 4. 1 Trening socialnih veščin	16
3. Problem	18
3. 1 Raziskovalna vprašanja	19
4. Metodologija	20
4. 1 Vrsta raziskave	20
4. 2 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov	20
4. 3 Populacija in vzorčenje	21
4. 4 Zbiranje podatkov	22
4. 5 Obdelava in analiza podatkov	24
5. Rezultati	25
5. 1 Analiza samoocenjevalnega vprašalnika pred in po izvedbi delavnic	25
5. 2 Dnevnik delavnic	33
5. 4 Intervju z razredničarko 4. razreda	39
6. Razprava	41
7. Sklepi	46
8. Predlogi	48
9. Uporabljena literatura in viri	50
10. Priloge	52

Kazalo tabel

Tabela 1 Datumi izvajanja delavnic in razpored tem	23
Tabela 2 Primer odprtega kodiranja.....	24

Kazalo grafov

Graf 2: Prva postavka pred izvedbo delavnic	25
Graf 3: Prva postavka po izvedbi delavnic.....	26
Graf 4: Druga postavka pred izvedbo delavnic.....	26
Graf 5: Druga postavka po izvedbi delavnic	27
Graf 6: Tretja postavka pred izvedbo delavnic.....	27
Graf 7: Tretja postavka po izvedbi delavnic	28
Graf 8: Četrta postavka pred izvedbo delavnic	28
Graf 9: Četrta postavka po izvedbi delavnic.....	29
Graf 10: Peta postavka pred izvedbo delavnic	29
Graf 11: Peta postavka po izvedbi delavnic.....	30
Graf 12: Šesta postavka pred izvedbo delavnic.....	30
Graf 13: Šesta postavka po izvedbi delavnic	31
Graf 14: Sedma postavka pred izvedbo delavnic	31
Graf 15: Sedma postavka po izvedbi delavnic.....	32

1. Uvod

Zmanjševanje medvrstniškega nasilja je izjemno pomembna naloga, ki zahteva celovit pristop in sodelovanje vseh udeležениh, vključno s šolo, starši in skupnostjo.

Učenje socialnih veščin je ključno za spodbujanje zdravih odnosov med vrstniki in zmanjšanje nasilnega vedenja. Zavedanje o tem, kako se vključevati v konstruktivno komunikacijo, razreševanje konfliktov na miren način in razumevanje empatije lahko pomaga učencem, da razvijejo spoštljive odnose s svojimi sošolci.

Delavnice, ki se osredotočajo na socialne veščine, imajo lahko številne pozitivne učinke. Učenci se lahko naučijo, kako se postaviti zase na ustrezen način, kako se izogniti nasilju in kako reševati konflikte brez nasilja. Takšne veščine lahko vplivajo na samozavest in samospoštovanje učencev, kar ima lahko dolgoročne pozitivne učinke na njihovo dobro počutje.

Poleg tega učenje socialnih veščin spodbuja tudi razvoj empatije in sočutja. Ko se učenci naučijo razumeti stališča in čustva drugih, lahko razvijejo bolj sočutne odnose in se bolje vključujejo v skupnost. To pa lahko prispeva k ustvarjanju šolskega okolja, ki je prijazno, vključujoče in brez nasilja.

Vsekakor je zmanjšanje medvrstniškega nasilja pomemben cilj, saj ima lahko dolgotrajne negativne posledice za vse udeležene. Učenje socialnih veščin je učinkovit način za obravnavo tega problema, saj se osredotoča na razvoj pozitivnih odnosov, empatijo in konstruktivno reševanje konfliktov. S tem se lahko ustvari bolj varno in spoštljivo okolje za vse učence.

2. Teoretična izhodišča

2. 1 Otroci s posebnimi potrebami

2. 1. 1 Opredelitev

Strokovnjaki uporabljajo različne opredelitve otrok s posebnimi potrebami. V preteklosti so nekateri strokovnjaki uporabljali izraze, kot so defektni, subnormalni, moteni, otroci z motnjami razvoju, otroci z učnimi težavami, drugi pa na primer otroci s posebnimi vzgojno – izobraževalnimi potrebami. Pri tem se kaže problematika v zvezi z imenovanjem teh otrok. Strokovnjaki se v sedanjosti nagibajo kar k izrazu otroci ali učenci, tako kot imenujemo otroke brez posebnih potreb. S tem se izognemo stigmatizaciji (Bratož, 2004, str. 11).

Zakon o usmerjanju otrok s PP (ZUOOP -1) otroke s posebnimi potrebami opredeli tako: »Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja« (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

Zakon o osnovni šoli (ZOsn) opredeljuje otroke s posebnimi potrebami sledeče:

»Učenci s posebnimi potrebami so učenci, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe osnovne šole oziroma posebni program vzgoje in izobraževanja. Ti učenci so glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje opredeljeni v zakonu, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami« (Zakon o osnovni šoli, 1996).

Kot lahko preberemo, Zakon o osnovni šoli opredeljuje otroke s posebnimi potrebami kot otroke, ki potrebujejo prilagojen program osnovne šole s hkratno dodatno strokovno pomočjo, medtem ko Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami opredeljuje otroke glede na stopnjo motnje in vrsto le – te.

Košir (Košir idr. 2011, str. 282) meni, da je navajanje vrst in stopnje motnje otrok s posebnimi potrebami pomembno iz več razlogov. Za administracijo je ta identifikacija pomembna za

zagotavljanje transparentnosti razporejanja dodatnih virov pomoči. Hkrati je pomembno tudi za ugotavljanje posebnih vzgojno – izobraževalnih potreb v postopkih individualizacije programa ter z umeščenostjo v skupino otrok s posebnimi potrebami, otroci dobijo druge pravice s področja socialne varnosti, zdravstva in zaposlitve (Košir idr., 2011, str. 282).

Otroci s posebnimi potrebami se glede na svojo vrsto in stopnjo motnje vključijo v zanj ustrezne vzgojno izobraževalne programe (Vanček, 2002, str. 78). V nadaljevanju na kratko opišem vsako definicijo otrok s posebnimi potrebami, ki jih uvršča Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

Otroci z motnjo v duševnem razvoju

Pri otrocih z motnjo v duševnem razvoju avtorji ugotavljajo, da imajo otroci znižano splošno intelektualno funkcioniranje, katerim pridruženo je tudi znižane sposobnosti učenja, sklepanja in reševanja problemskih okoliščin (Vovk – Urnik, 2015, str. 6). Učenci z motnjo v duševnem razvoju potrebujejo pomoč pri komunikaciji, skrbi zase, razvijanju socialnih veščin, življenju v družini in skupnosti, organiziranju prostega časa, usvajanju funkcionalnih znanj v šoli in drugo (Kesič Dimic, 2010, str. 11).

Glede na stopnjo motnje v duševnem razvoju ločimo lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

Vovk – Urnik (2015, str. 6 – 7) navaja, da imajo otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju znižane sposobnosti za učenje. Ti otroci uporabljajo preprosti jezik. Med tem ko otroci z zmerno motnjo v duševnem razvoju imajo sposobnosti različno razvite. Na primer v učnem procesu osvojijo osnove branje, na drugih področjih (kot na primer likovnih ali glasbenih) pa so lahko veliko bolj uspešnejši.

Otroci s težjo motnjo v duševnem razvoju razumejo enostavna sporočila, navodila, zmožni so sporočiti svoje potrebe in želje. Otroci s težko motnjo v duševnem razvoju pa so zmožni le sodelovanja pri posameznih aktivnostih. Redko razvijejo govor, omejeni so tudi v gibanju (Vovk – Urnik, 2015, str. 6 – 7).

Otroci z okvaro vidne funkcije ter slepi in slabovidni otroci

Otroci, ki so slepi in slabovidni so otroci, ki imajo zmanjšano ostrino vida ali okvaro vidne funkcije. Okvaro vidne funkcije se najprej kažejo kot težave z vidno pozornostjo, motnjo pogleda ter z upočasnjene vidnim odgovorom (Vovk – Urnik, 2015, str. 8 – 9).

Otrokom z zmerno slabovidnostjo je potrebno omogočiti v precejšnji meri prilagojeno šolsko okolje in po potrebi učne in vzgojne pripomočke, ki so prilagojeni za njih. Tisti otroci, ki pa so težko slabovidni pa potrebujejo poleg prilagojenega izobraževalnega okolja tudi didaktične pripomočke (Vovk - Urnik, 2015, str. 8)

Slepim otrokom pa moramo poleg prilagojenega izobraževalnega programa, didaktičnih pripomočkov priskrbeti še prilagojene pripomočke na področju komunikacijskih tehnik in dodatne didaktične pripomočke, ki jim bodo pomagali pri pridobivanju abstraktnih pojmov (Vovk – Urnik, 2015, str. 8).

Okvare vidne funkcije pri otrocih je najpogostejše posledica obolenja osrednjega živčevja. Te okvare so prepoznane kot težave z vidno pozornostjo, motnjo pogleda, zakasnel vidni odgovor, vidna agnozija in drugo (Vovk – Urnik, 2015, str. 9).

Prilagoditve, ki jih lahko strokovni delavci v šoli uporabijo pri teh otrocih so lahko:

- »uporaba povečevalne lupe;
- uporaba računalnika s povečavo;
- ustno preverjanje znanja;
- uporaba diktafona;
- uporaba taktilnih didaktičnih pripomočkov (npr. zemljevidi, geometrijska telesa ipd.);
- uporaba zvočnih knjig;
- učenec naj sledi blizu učitelja in table;
- učitelj mora paziti, da ga učenec ves čas sliši« (Kesič Dimic, 2010, str. 16).

Otroci, ki so gluhi, otroci, ki so naglušni, otroci z govorno – jezikovnimi motnjami

Otroci, ki so naglušni imajo povprečno izguba sluha na govornem področju. (Vovk – Urnik, 2015, str. 13). Ti otroci imajo torej okvare, ki zajemajo uho, njegove strukture in z njimi povezane funkcije (Opara, 2005, str. 46).

Otroci, ki so gluhi imajo najtežjo obliko izgube sluha, saj ne zmorejo slišati in razumeti govora, četudi imajo slušni aparat. Težave imajo v sporazumevanju, razumevanju, poslušanju govora.

Otroci z lažjo izgubo sluha imajo težjo izgubo sluha na enem ušesu ali lažjo obojestransko izgubo sluha (Opara, 2005, str. 48). Otroci z lažjo izgubo sluha usvajajo govor in jezik po slušni poti. Pri tem ima lahko težave pri izgovorjavi glasov v besedah in oblikovanju povedi v smiselno celoto. V tistem okolju otrok sliši in razume, medtem ko če pride do spremembe pogojev poslušanja (na primer tih govor, hrup), otrok težje razume govor (Vovk – Urnik, 2015,

str. 11 – 12). Otrok z lažjo izgubo sluha ima lahko težave tudi v orientaciji (Opara, 2005, str. 48).

Otroci z zmerno izgubo sluha imajo lahko obojestransko zmerno izgubo sluha ali popolno izgubo sluha na enem ušesu (Opara, 2005, str. 48). Otroci usvajajo govor in jezik s pomočjo slušnega pripomočka. Posledice te vrste izgube sluha se kaže v pomanjkljivem razumevanju besed, povedi (Vovk – Urnik, 2015, str. 12).

Otroci s težko izgubo sluha pa imajo popolno izgubo sluha na enem ušesu in težko izgubo na drugem ušesu (Opara, 2005, str. 48). Ti otroci tudi težko usvajajo govor in jezik po vizualni poti (na primer s pomočjo enoročne abecede, s pomočjo slovenskega znakovnega jezika in z ogledovanjem z ustnic). Možnost osvojitve govora in jezika se zgodi lahko le dovolj zgodaj, če dobi polžev vsadek ali vsadek v možgansko deblo (Vovk – Urnik, 2015, str. 13).

Otroci, ki imajo težave z govorno – jezikovnimi motnjami so otroci, ki imajo zmanjšano možnost usvajanja, razumevanja, izražanja in smiselne uporabe govora in komunikacije. (Vovk – Urnik, 2015, str. 15). Motnja se kaže v razumevanju in govorno – jezikovnem izražanju. Glede na govorno – jezikovne motnje ločimo otroke z lažjo, zmerno, težjo ali težko motnjo (Opara, 2005, str. 52).

Otroci z gibalno oviro

Opara (2005, str. 53) navaja, da imajo otroci z gibalno oviro prirojene ali pridobljene okvare gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalno oviranost deli na lažjo, zmerno, težjo in težko gibalno oviranost. Gibalna oviranost se kaže v dveh oblikah, in sicer v okvari ali poškodbi gibalnega aparata, ki omejuje otroke pri gibanju in rokovanju, na možnosti za vzgojo in izobraževanje pa ima posreden vpliv. Druga oblika pa povzroča cerebralno paralizo – stanje, za katerega je značilna slaba mišična kontrola (Opara, 2005, str. 53).

Kot odrasli, strokovnjaki ter strokovni delavci moramo paziti, da otroke z gibalno oviranostjo ne izključimo iz dejavnosti. Moramo biti pozorni tudi na to, da zagotavljamo otroku dostop do vseh pripomočkov v razredu ter da opogumljamo za sodelovanje pri vseh dejavnostih (Kesič Dimić, 2010, str. 25 – 26).

Dolgotrajno bolni otroci

Dolgotrajno bolni otroci so otroci, katerih bolezen ne mine v treh mesecih. Med dolgotrajne bolezni uvrščamo kardiološke, endokrinološke, alergoške, onkološke, psihiatrične in druge

bolezni. Otroke, ki so dolgotrajno bolni lahko opredelimo tako le, če ima postavljeno diagnozi zdravnika specialista za določeno področje (Vovk – Urnik, 2015, str. 21).

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so otroci s težjo obliko specifičnih učnih težav, pri katerih se pojavljajo izrazite težave pri branju, pisanju, pravopisu ali računanju, kljub povprečnim intelektualnim sposobnostim (Vovk – Urnik, 2015, str. 23). Otroci imajo večinoma težave z razumevanjem, koncentracijo in pomnjenjem, zaradi česar tudi težje sledijo pouku (Gale, 2014, str. 58).

Otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja običajno prepoznamo po tem, da kljub povprečnim ali celo visokim potencialom ne dosegajo standardov šolskega uspeha. Pogosto so ti primanjkljaji navzven skriti, zato lahko otroci dobijo oznake, da so lenuhi ali pa da se ne trudijo dovolj (Kesič Dimic, 2010, str. 42).

Otroci z motnjo avtističnega spektra

Otroci z motnjo avtističnega spektra imajo primanjkljaje na področjih socialne komunikacije in socialne interakcije ter vedenja, interesov in aktivnosti. Primanjkljaji se pokažejo že v zgodnjem otroštvu in imajo pomemben vpliv na delovanje na socialnem, izobraževalnih in drugem pomembnem področju otrokovega delovanja (Vovk – Urnik, 2015, str. 36).

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Otroci s čustvenimi motnjami so otroci, ki doživljajo hudo notranjo stisko, tesnobo ali depresivnost, ki moti psihosocialni delovanje. Oteženo dosegajo nujne razvojne naloge, kot so obiskovanje šole, šolsko delo, sprejetost med vrstniki. Za njih je značilno tudi pomanjkanje samozavesti, samospoštovanja, nizka samopodoba, jeza, žalost, pomanjkanje energije ipd. (Vovk – Urnik, 2015, str. 32 – 33).

Otroci z vedenjskimi motnjami so otroci, ki imajo primanjkljaj v zaznavanju in interpretiranju kompleksnih socialnih situacij. Ti primanjkljaji jih vodijo v impulzivne in nepredvidljive vedenjske odzive (Vovk – Urnik, 2015, str. 33).

2. 1. 2 Vzgoja in izobraževanje

V šolski zakonodaji je poudarjen cilj enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otrok s posebnimi potrebami. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je osnovni

predpis, ki ureja pravice otrok s posebnimi potrebami na področju vzgoje in izobraževanja (Murgel, 2006, str. 121).

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami je razdeljena na naslednje programe. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) ureja predvsem usmerjanje v različne programe, in sicer sledeče:

- »program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojen program za predšolske otroke,
- vzgojno – izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojeni program vzgoje in izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom,
- prilagojeni program vzgoje in izobraževanja z nižjim izobrazbenim standardom,
- posebni program vzgoje in izobraževanja za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in
- vzgojni program«.

Vsi programi morajo slediti ciljem in načelom, ki so določeni v zakonih za področja vzgoje in izobraževanja in sicer so to:

- »zagotavljanje največje koristi otroka,
- celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja,
- enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnih potreb otrok,
- individualiziran pristop,
- čim prejšnja usmeritev v ustrezen program vzgoje in izobraževanja,
- organizacija vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja,
- zagotavljanje ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka,... (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

V nadaljevanju bom opisala zgolj prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom, saj bom v raziskavi raziskovala zgolj učence in učenke prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom.

V prilagojeni program se vključi otrok, kadar zaradi njegovih posebnih potreb ni omogočena integracija v redni vrtec oziroma šolo (Murgel, 2006, str. 126). V prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom so tako usmerjeni otroci z lažjo motnjo v duševnem

razvoju in otroci z motnjo v avtističnem spektru. V posebni program vzgoje in izobraževanja pa se usmerijo otroci z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in otroci z motnjo v avtističnem spektru (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, 2022).

Prilagojeni izobraževalni program ne omogoči pridobitve enakovrednega izobraževalnega standarda. Ta program je namenjen otrokom, ki se »duševno počasneje razvijajo«. Vendar jim ta program zapre izobraževalne poti, kar pomeni, da ne morejo pridobiti enakovredni izobraževalni standard kot otroci brez posebnih potreb (Žerovnik, 2004, str. 12). To pomeni, da je njihova izobraževalna pot precej determinirana.

Prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom ima v predmetniku dva specialnopedagoška predmeta, in sicer računalniško opismenjevanje in socialno učenje. Pri predmetu socialno učenje učenci postanejo socialno vešči, naučijo se vedenja in odzivanja v popolnoma običajnih življenjskih situacijah. Socialne spretnosti se učijo preko igre, opisov, literature (Rovšek, 2008, str. 79 – 80).

2. 2 Medvrstniško nasilje

2. 2. 1 Opredelitev pojmov

Različni avtorji v zgodovini proučevanja medvrstniškega nasilja so bili različnega mnenja o tem, kakšen vpliv imajo vrstniki na vedenje svojih sovrstnikov. V današnjih časih se avtorji v večini strinjajo, da se vpliv vrstnikov lahko tako pozitiven kot negativen (Košir, 2013, str. 36).

Izraz »bullying« v angleščini opisuje različne oblike nasilja med učenci in učenkami, najpogosteje pa ga v slovenščini prevedemo kot medvrstniško nasilje, včasih pa tudi kot trpinčenje in ustrahovanje. Velikokrat pa se ta dva izraza uporabljata kot sinonim (Košir, 2013, str. 71).

Definicija medvrstniškega nasilja je odvisna od tega, kako ga na primer šole poimenujejo, kakšno predstavo imajo o njem. Kako medvrstniško nasilje poimenujemo je odvisno tudi od našega odzivanja in našega preprečevalnega ravnanja. Posplošeno lahko medvrstniško nasilje opredelimo kot zlorabo pomoči, ki s kršitvijo pravic posega v drugega sočloveka (Muršič idr., 2016, str. 4).

»Medvrstniško nasilje je v širšem pomenu vsaka oblika škodljivega neposrednega ali posrednega vrstniškega obravnavanja otrok, pri kateri otrok doživlja ogroženost in pri kateri gre za nespoštovanje pravice do vsestranske varnosti v medosebnih odnosih« (Muršič idr., 2016, str. 5).

Košir (2022, str. 4) pa opredeljujejo medvrstnoško nasilje kot namerno, ponavljajoča se uporaba različnih oblik nasilja enega ali več otrok nad drugim otrokom enake starosti. Pogosto gre za dolgotrajen proces, a je možen tudi enkratni dogodek. Kot tovrstno nasilje je lahko opredeljen že en sam dogodek, ki ima hude posledice za otroka, in to je na primer objava žaljivega sporočila ali fotografije na družbenih omrežjih (Košir, 2022, str. 4).

Kot zapiše Košir, so v številnih definicijah o tovrstnem nasilju so poudarjene tri značilnosti in sicer:

- negativna dejanja so namerno povzročena,
- sovražna dejanja do žrtve se ponavljajo in
- med povzročiteljem nasilja in žrtvijo je neravnovesje moči (Košir, 2013, str. 70).

Medvrstniško nasilje ne predstavlja vsak pojav agresivnosti, vendar moramo biti vseeno pozorni na to, da je medvrstniško nasilje vsekakor vrsta agresivnega dejanja. Različni avtorji

ločijo med dvema vrstama agresivnosti, in sicer med proaktivno agresivnostjo, ki pomeni ciljno usmerjeno vedenje, katerega namen je škodovati drugemu in reaktivno agresivnostjo, ki pa predstavlja odziv na grožnjo ali socialno provokacijo (Košir, 2013, str. 71).

Medvrstniško nasilje v šoli je raznoliko, raznovrstno in dokaj socialno zaželeno. Je vsakdanji, a neprevladujoči pojav, ki pa je prekrit, velikokrat prezrt, neproblematiziran in zamolčan. Razlogov za molk nasilja je kar nekaj, in sicer nezaupanje, strah, sram, nemoč, krivda. Fantje v višjih razredih težje povedo o tem, da so žrtve medvrstniškega nasilja, ker se bojijo, da bi ob razkritju pred odraslimi izpadli kot nemočni (Muršič, Klemenčič idr., 2016, str. 5 - 6).

Vrstniki imajo ključno nalogo za pojavljanje in vzdrževanje medvrstniškega nasilja. Le – ta skupina ima dvojno moč, in sicer, da deluje preventivno ali pa da nasilje spodbuja. In sicer, dokler učenci ali vrstniki nasilje odobravajo (na primer spodbujajo povzročitelja nasilja, nasilje se jim zdi zabavno), je povzročiteljevo nasilje nagrajeno. Avtorica Košir (2022, str. 5) pravi, da povzročitelju nasilja to predstavlja vir socialne moči v razredu.

Številne raziskave kažejo, da so otroci s posebnimi potrebami veliko bolj izpostavljeni nasilju kot otroci brez posebnih potreb. S tem, ko jih drugi prepoznavajo kot drugačne, so s tem posledično, manjvredni, bolj ranljivi, ter pogostejše izpostavljeni medvrstniškemu nasilju. Otroci s posebnimi potrebami se od svojih vrstnikov brez posebnih potreb razlikujejo v tem, da potrebujejo prilagojeno izobraževalno podporo in ker drugače delujejo na socialnem področju (Jerovšek Toth, 2020, str. 7 – 12).

2. 2. 2 Oblike medvrstniškega nasilja

Iz opredelitve medvrstniškega nasilja je razvidno, da ima tovrstno nasilje različne pojavne oblike in da ocena, ali je primer medvrstniško nasilje ali ne, ni vedno preprosta. Velja prepričanje, da je včasih težko ločiti med nasiljem in igro. Zato je potrebno, da vsak primer preučimo in presodimo, ali gre za nasilje. Velikokrat se lahko povzročitelju nasilja zdi neko ravnanje zabavno, vendar se žrtvi takšno vedenje ne zdi zabavno in ob njem občuti stisko.

Košir (2013, str. 72) prikaže naslednjo delitev medvrstniškega nasilja in sicer:

- neposredno medvrstniško nasilje (fizično in verbalno nasilje, ki se kaže kot udarci, brce, zmerjanje, porivanje, grožnje ipd.) in
- posredno medvrstniško nasilje (odnosno nasilje, kjer je značilna manipulacija vrstnikov z namenom škodovati drugim z vedenji, kot so socialna izključenost in širjenje govoric ali laži) (Košir, 2013, str. 72).

Medvrstniško nasilje zajema najrazličnejše oblike nasilja. Spodaj naštejemo in opišemo najbolj pogoste in aktualne oblike nasilja med vrstniki.

Fizično medvrstniško nasilje

Fizično nasilje zajema grizenje, brcanje, porivanje, vlečenje za lase, pljuvanje, udarce ter druge oblike fizičnih napadov (Novaković, 2016, str. 14). Torej pod fizično nasilje označimo takrat, kadar nekdo uporablja fizično moč nad drugim v tolikšni meri, da mu zadane bolečino, ga poškoduje in ponižuje (Munc, 2010, str. 318).

Psihično nasilje

Psihično nasilje se deli na verbalno in neverbalno nasilje. Verbalno nasilje zajema žaljenje, zmerjanje, posmehovanje, širjenje lažnih govoric ter tudi grožnje. Neverbalno nasilje lahko delimo na dve kategoriji, in sicer direktno nasilje, ki zajema mimiko obraza, nesramne kretnje ter indirektno nasilje, ki pa je manipuliranje, sistematično izključevanje iz družbe, ignoriranje in podobno (Novaković, 2016, str. 14).

Spletno nasilje

Komunikacija med otroci v zadnjih časih pretežno poteka z uporabo informacijsko – komunikacijskih tehnologij (v nadaljevanju IKT) (telefon, elektronska pošta, zasebne in javne klepetalnice). S tem se povečuje nasilje, ki ga otroci doživljajo, povzročajo ali tudi opazujejo kot uporabniki teh tehnologij (Hrovat, 2015, str. 33- 34).

Nasilje, ki je povzročeno z IKT je zloraba moči ene ali več oseb, ki prek tehnologij z laganjem, nadlegovanjem, grožnjami in drugimi oblikami prisile, izkoriščajo radovednost in zaupljivost druge osebe (Hrovat, 2015, str. 33- 34).

Namen tovrstnega nasilja je različen, od tega, da želi to osebo prizadeti, se ji maščevati, izolirati ali celo nad njim povzročiti spolno nasilje (Hrovat, 2015, str. 33- 34).

Prek tehnoloških komunikacijskih tehnologij otroci napogosteje povzročajo ter doživljajo psihično nasilje v pisni ali slikovni obliki in spolno nasilje. Tukaj bom navedla opise avtorice Hrovat (2015, str. 35 – 37) nekaj najpogostejših oblik tovrstnega nasilja:

- **Spletno nadlegovanje** je uporaba IKT z namenom namernega, ponavljajočega vedenja do posameznika/ce. Gre za nadlegovanje v obliki besed ali dejanj, ki povzroči veliko čustveno stisko žrtvi. Nasilje traja dolgo časa;

- **Spletno zalezovanje** je ponavljajoči, zlonamerni poskusi, da bi določeni osebi oziroma žrtvi vsilili komunikacijo, ki je ne želi. Tovrstna oblika nasilja poteka prek vsiljevanja neželene pošte (grožnje, sovražni govor) ali prek zalezovanja v klepetalnicah, kjer zalezovalec ali zalezovalka grozi žrtvi in jo nadleguje;
- **Kibernetsko ustrahovanje** je ustrahovanje, ki se odvija na spletu, kjer preko sms-jev, elektronske pošte pošiljajo grožnje;
- **Žaljenje** je izmenjava žaljivih sporočil, ki je običajno načrtovano (to pomeni, da je namerno in sistematično usmerjeno na eno ali več oseb);
- **Seksting ali sekstanje** je oblika nasilja, kjer se objavi in širi slike ali posnetke golih delov telesa ali spolnih aktov. Te slike ne pošilja oseba, katere telo je na sliki. Temveč otrok slika sebe, ko je gol in to fotografijo ali posnetek pošlje nekemu drugemu. Nato ta razpošlje fotografijo še drugim;
- **Klofutanje za zabavo** poteka tako, da nekdo enega udari, drug pa to posname in objavi na spletu;
- **Izključitev** pomeni izključitev v virtualnem prostoru (Hrovat, 2015, str. 35 - 37).

Specifike spletnega medvrstniškega nasilja so: anonimnost povzročitelja nasilja, neskončno občinstvo ter prostor in čas nista omejena, kar pomeni, da sporočila žrtev dosežejo kadar koli vklopi telefon (Pušnik, 2012, str. 119 – 120).

Spolno nasilje

Spolno nasilje zajema namigovanje na spolnost in šale s spolno vsebino in tudi prikazovanje pornografskega materiala, otipavanja in podobno (Novaković, 2016, str. 14).

2. 2. 3 Preventivno delovanje šole na področju medvrstniškega nasilja

Pri preventivni dejavnosti pred medvrstniškim nasilju je pomembno najprej opredelimo smer, kam želimo priti. Preventivne dejavnosti so evropske države, ter tudi Slovenija, razvile v zadnjih desetletjih številne preventivne modele. Vsebinsko jih bom spodaj uvrstila v tri skupine.

Prvi model je model, v katerem se na različne načine (na primer delavnice, igre vlog,...) poskuša otrokom predstaviti značilnosti, oblike nasilja, kako prepoznati medvrstniško nasilje, komu povedati. Cilj tega modela je predvsem razumevanje dinamike nasilja in učenje aktivnega soočanja z nasilnim vedenjem (Novaković, 201, str. 28).

Drugi model je model, ki se usmerja v vzroke za izbiro nasilja v medosebnih odnosih in komunikacij ter se usmerja v učenje vedenj, ki neposredno vplivajo na preprečitev nasilnega

dejanja. V tem modelu skušamo graditi asertivnost, dobro samopodobo in samospoštovanje pri otrocih, otroke naučiti reševanja sporov ter krepiti otrokovo emocionalno pismenost, s katero znajo prepoznati in razumeti svoja čustva (Novaković, 2016, str. 28).

Tretji in zadnji model, ki ga bom predstavila je model, katerega cilj je preprečevati medvrstniško nasilje v njegovim družbenem in strukturnem izvoru (Novaković, 2016, str. 29).

Pri prepoznavanju in obravnavanju medvrstniškega nasilja je potrebno sodelovanje strokovnjakov in strokovnjakinj, ki poznajo specifične potrebe vsakega posameznega otroka in da znajo vzpostaviti dovolj dober odnos in prostor, da se bo otrok lahko zaupal (Hrovat, 2015, str. 57).

Najpogostejša oblika pomoči učencem in učenkam z neustreznimi vzorci vedenja so treningi socialnih veščin. Bierman (kot navedeno v Košir, 2013, str. 83) navaja smernice pri načrtovanju treningov socialnih veščin:

- treningi se morajo osredotočati na konkretna vedenja; to pomeni, da je učinkoviteje delati manj konkretnih vedenj (na primer kako pozdraviti ipd.) kot presplošne oblike vedenja;
- treningi so učinkovitejši, če v njih sodelujejo vrstniki in
- potrebno je zastaviti realna pričakovanja.

Da lažje prepoznamo medvrstniško nasilje v šoli je pomembno, da zaposleni v teh institucijah, spodbujajo in opolnomočijo učence in učenke, da bodo pripravljeni poročati o nasilju šolskim strokovnim delavcem. Lahko se zgodi, da se nekateri učenci, ki izkusijo nasilje ali pa le – tega opazijo, ne želijo izpostaviti (Šparemblek, 2023, str. 3). Pomembno je tudi zavedanje odraslih v šoli, kot so učitelji, šolski svetovalni delavci, da lahko vplivajo na vrstniške odnose (Košir, 2022, str. 8). in, da občutijo občutek odgovornosti, da aktivno posredujejo oziroma se odzivajo na le – te odnose

Učenci, ki doživljajo medvrstniško nasilje, je za njih skoraj nemogoče, da se z njim spoprijemajo sami. Ob tem potrebujejo pomoč in podporo odraslih, tako v šolskem kot v družinskem okolju (Košir, 2022, str. 9).

2. 3 Socialni odnosi

Otroci se želijo povezati s svojimi sovrstniki oziroma biti del skupine vrstnikov. Potreba po povezanosti je opredeljena kot potreba po občutku varne povezanosti s socialnim okoljem in

doživljanje sebe kot vrednega in ljubljenega (Košir, 2013, str. 21). Šolsko okolje je okolje, ki učencem predstavlja možnosti za zadovoljevanje potrebe po pripadnosti. Vsak posameznik hrepeni po pozitivnih medosebnih odnosih. Vendar lahko ima otrok tudi težave pri vzpostavljanju medosebnih odnosih (Svetelšek, 2017, str. 21).

Najpogostejša oblika socialnih odnosov v šoli je učencev odnos z vrstniki in odnosi z učitelji. Želja po priljubljenosti opredeljuje njihova dejanja vnaprej. In želja po socialni sprejetosti predstavlja motiv za številna, tako primerna kot neprimerna dejanja. Avtorica Košir (2013, str. 30) navaja, da otroci, ki doživljajo resne težave v odnosih z vrstniki, predstavljajo rizično skupino za težave v kasnejših letih (npr. izostajanje od pouka, čustvene stiske, zloraba psihoaktivnih substanc). Hkrati pa lahko imajo tudi kratkoročne težave v vrstniških odnosih, kot je na primer doživljanje stiske, nizko samovrednotenje, kar pogosto vodi v manjšo motiviranost za šolsko delo.

Hartup (v Košir, 2012, str. 99) socialne odnose otrok in mladostnikov deli na:

- vertikalne odnose, ki so odnosi, ki jih otrok vzpostavi z ljudmi, ki imajo več znanja in socialne moči od njega (primer: učitelj in učenec);
- horizontalne odnose, ki jih otrok vzpostavi z ljudmi, ki imajo enako stopnjo socialne moči kot on (primer: odnos z vrstniki).

Odnosi, ki jih v večini vzpostavijo otroci in mladostniki so tisti, ki jih vzpostavijo in vzdržujejo v šoli, torej odnosi z vrstniki in odnosi z učitelji. Odnosi z vrstniki ali prijatelji predstavljajo pomemben vir emocionalne opore izven družine. Odnosi z učitelji kažejo pozitivno povezanost med obema sistemoma odnosov (Košir, 2012, str. 100).

2. 4 Socialne veščine

Socialne veščine so pomembne za vse, vendar je trening le – teh ključen kot preventiva glede nasilnega vedenja. To je eden izmed načinov za zmanjševanje nasilnih vedenj. V tem podpoglavju predstavim, kaj so to socialne veščine in kaj so njeni temeljni principi dela.

Socialne veščine so tiste veščine, ki jih posameznik razvije pri sebi, kažejo pa se v odnosu z drugimi. So veščine, ki se dogajajo na treh ravneh, in sicer na osebni ravni, na nivoju odnosov ter na nivoju širše družbe. Posameznik pri osebni ravni predvsem potrebuje socialne veščine za graditev samopodobe, reševanje lastnih težav. Na nivoju odnosov mu bodo socialne veščine prišle prav pri pogajanju, sklepanju kompromisov in vzdrževanju prijateljstev. Pri

nivoju širše družbe pa mu bodo socialne veščine dale občutljivost za druge (Rozman, 2006, str. 28 – 29).

Socialne veščine lahko poimenujemo tudi kot življenjske okoliščine. Socialne veščine običajno razumemo v kontekstu interakcije med posameznikom in drugimi ljudmi. Torej, socialne veščine so veščine, s katerimi posameznik uresniči svoje namene, ki ga vodijo, da lahko zadovolji svoje potrebe v socialnem okolju (Rozman, 2006, str. 27).

Avtorica Košir (2022, str. 6) pravi, da čeprav ima lahko že v otroštvu medvrstniško nasilje za cilj ohranjanje višjega položaja med vrstniki, so v tem obdobju razlogi za medvrstniško nasilje povezani tudi s primanjkljaji socialnih veščin. V obdobju otroštva je pomemben vidik preprečevanja medvrstniškega nasilja urjenje socialnih veščin in ustreznega vzorca socialnega vedenja. V tem obdobju se za preprečevanje medvrstniškega nasilja učinkovito kaže sledeče, da:

- sporočamo, da nasilje ni sprejemljivo,
- se odzivamo na medvrstniško nasilje,
- ustvarjamo varno in spodbudno okolje za vse ter
- spodbujamo konstruktivno vlogo opazovalec – učimo, kako se odzvati v primeru medvrstniškega nasilja (Košir, 2022, str. 7).

Avtorji koncept socialne kompetentnosti pogosto povezujejo z uspešnostjo vzpostavljanja in vzdrževanja odnosov z vrstniki. Socialna kompetentnost je sposobnost posameznika, da organizira socialno vedenje na način, ki privabi pozitivne odzive s strani drugih v različnih socialnih interakcijah. Socialna kompetentnost vključuje tudi fleksibilnost socialnega vedenja kot odgovor na povratne informacije in socialne dražljaje iz okolja (Košir, 2013, str. 40).

Torej socialne veščine so načini vedenja, ki pomagajo otrokom, da med seboj spletejo odnose in prijateljstva. Avtorici McGrath in Francey (1996, str. 1 – 2) navajata nekaj temeljnih principov socialnih veščin. In sicer naslednje:

- »socialne veščine so povezane z vsemi vidiki vedenja v šoli,
- z učenjem socialnih veščin pridobijo vsi učenci, ne le tisti, ki imajo težave,
- učenci s posebnimi potrebami se bodo uspešneje vključili v razred, če se bodo učili tudi socialnih veščin,
- samozaupanje se razvije na podlagi ugotovitve, da so nas drugi sprejeli, da sprejemamo sami sebe, imamo prijetne izkušnje in smo pripravljeni tvegati,

- učenje je najbolj učinkovito, kadar ga spremljata veselje in sproščenost in kadar imajo učenci možnost praktično preizkusiti naučeno in
- socialnih veščin se lahko učimo v razredu, na igrišču in še kje» (McGrath in Francey, 1996, str. 1 – 2).

2. 4. 1 Trening socialnih veščin

»Treniranje socialni veščin je treniranje že osvojenih veščin in učenje oziroma treniranje novih veščin, ki jih uporabljamo v vsakodnevnem življenju. Gre za učenje tistih veščin, ki jih človek lahko uporabi pri razreševanju osebnih težav« (Rozman, 2006, str. 29).

Pri treningu socialnih veščin je pomembno, da izhajamo iz znanj za ravnanja. Ravno ta znanja nas postavijo v položaj izvajalcev, ki vedo, kaj in kako delamo, udeleženci pa lahko tako zase veliko pridobijo.

Ob vstopu v trening se moramo zavedati, da je vsak posameznik enkratno, s svojo zgodbo, s svojimi življenjskimi izkušnjami. Osebni pristop nam prinaša pogoje za zaupanje, občutek sprejetosti ter prostor za iskanje smisla. Ta pristop predvsem poudari udeleženo ekspertiz iz svojih izkušenj v dialogu in sodelovanju. Pomembno je, da držimo odprt prostor za pogovor ter smo »tu in zdaj« (Rozman, 2006, str. 31).

Pred začetkom treninga socialnih veščin je pomembno, da vzpostavimo sodelovanje. To lahko dosežemo z dogovorom o sodelovanju. Dogovor o sodelovanju vsebuje pristanek na sodelovanje tukaj in zdaj ter dogovor o delovnem odnosu, dogovor o tem, kako bomo delali. Kot vodja opišemo svojo vlogo ter vlogo vseh udeležencev (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, str. 9).

Skozi celoten potek treninga je pomembno, da krepimo moč sodelujočih. Krepitev moči pomeni, da pri posamezniku omogočijo aktivacijo obstoječih virov, in da soustvarimo dostop do virov in kreiramo nove vire (Rozman, 2006, str. 35). Delo, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse utemeljeno s tem, da kot strokovnjaki pomagamo odkriti, olepšati in raziskati sogovornikovo moč in vire ter mu hkrati pomagati, da doseže svoje cilje (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, str. 12).

Rozman (2006, str. 39 – 46) trening socialnih veščin deli v tri faze: fazo priprave, fazo izvedbe in fazo evalvacije. Sedaj bom na kratko opisala vse tri faze.

V fazi priprave je zelo pomembno, da definiramo trening socialnih veščin. Potrebno je, da imamo ustrezno teoretični znanje o treningu socialnih veščin, napisati vsebino ter določiti, na kakšen način bo trening socialnih veščin izveden (Rozman, 2006, str. 39 – 42).

V fazi izvedbe se izvede trening socialnih veščin. Ta trening lahko poteka kot skupinsko delo, ali delavnica ali tabor. Na začetku delavnice je predstavljanje, spoznavanje. Kot vodja treninga nato predstavimo namen, cilje in okvirni načrt, kako bo trening potekal. Ob tem povabimo soudeležene k sodelovanju ustvarjanja programa. Ubesedimo tudi pravila. Delavnice lahko zajemajo različne teme, ki pa soudeleženih blizu. Pomembno je, da delavnice ne vsebujejo konkretnih receptov za reševanje problemov, temveč predstavljajo psihosocialno okolje (Rozman, 2006, str. 42 – 44).

Faza evalvacije pa poteka tako, da imajo soudeleženi v treningu socialnih veščin možnost evalvirati sebe in svoje počutje, oceniti skupinsko dinamiko ter predlagati spremembe treninga socialnih veščin (Rozman, 2006, str. 46).

3. Problem

V svoji diplomski nalogi sem raziskovala pojavnost medvrstniškega nasilja med otroki s posebnimi potrebami. Na podlagi izvedene raziskave sem ugotovila, da se medvrstniško nasilje dogaja tudi med otroki s posebnimi potrebami, najpogostejša oblika medvrstniškega nasilja med otroki s posebnimi potrebami je verbalno nasilje, medvrstniško nasilje se največkrat pojavlja na hodnikih, razredu (kraj dogajanja) ter med odmori, med poukom in med športno vzgojo (čas dogajanja), zaupne osebe pri iskanju pomoči učencev in učenk so najpogosteje učiteljice oziroma razredničarka, velikokrat se obrnejo po pomoč tudi na šolsko svetovalno delavko, preventivne dejavnosti, ki jih izvaja proučevana šola zajemajo pogovore na tovrstno temo (ozaveščanje o verbalnem, spolnem nasilju ter da ni vsaka stvar medvrstniško nasilje), predmet Socialno učenje, sodelovanje šolske svetovalne službe z razredniki/razredničarkami, pri razrednih urah obravnavanje medvrstniškega nasilja, naravoslovni dan Kako ravnati z jezo, sodelovanje z drugimi institucijami (preventivni pogovori s policisti) ter ukrepe, ki jih izvaja so pogovori, obveščanje staršev, sodelovanje s šolsko svetovalno službo ter vzgojni ukrepi. S temi ugotovitvami sem spoznala, da mora šola bolj delati na preventivnih dejavnostih. Zato sem se odločila, da bom to temo raziskovala oziroma poglobljala še v magistrski nalogi. V magistrski nalogi se bom predvsem osredotočila na preventivne dejavnosti.

Kot šolska svetovalna delavka na proučevani šoli sem v sodelovanju z učenci in učenkami četrtega razreda kar hitro ugotovila, da imajo otroci težave na nekaterih področjih socialnih veščin. V interakcijah s svojimi vrstniki so se hitro ujezili in posledično težko obvladali svoja čustva. Ko je med njimi prišlo do konfliktov, ki jih je med njimi bilo kar veliko, so jih reševali s preklinjanjem, žaljenjem in grožnjami. Med urami pouka so se tudi neprimerno vedli do učiteljev in učiteljic. Niso prepoznali, da tako kot komunicirajo z drugimi, ni v redu. Podobno, kot sem opazila jaz, je opisala tudi njihova razredničarka. Na podlagi vsega tega sem se odločila, da bom izvedla delavnice socialnih veščin, ki sem jih oblikovala predvsem s pomočjo priročnika z naslovom Vedenje, takšno in drugačno, avtorja Museka Lešnika Kristijana in Lešnika Museka Petra. V pomoč mi je bila tudi magistrska naloga avtorici Okorn Anje in Lajmsner Tjaše z naslovom Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju. S tem sem želela raziskati in pridobiti še en pogled, kako so te delavnice oblikovane, ali potrebujejo več prilagoditev za otroke s posebnimi potrebami. Menim, da so delavnice dober okvir strokovnim delavcem za učenje socialnih veščin, vendar potrebujejo nekaj prilagoditev, ki sem jih naredila v moji raziskavi naredila.

Menim, da je raziskava pripomogla na področju preventive medvrstniškega nasilja. Z delavnicami bodo lahko, tako zaposleni na proučevani šoli, kot tudi drugi zaposleni na drugih vzgojno – izobraževalnih ustanovah, oblikovali preventivne dejavnosti ter s tem pripomogli k preprečevanju oziroma zmanjševanju medvrstniškega nasilja.

3. 1 Raziskovalna vprašanja

Z raziskavo za magistrsko delo sem želela odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako strokovne delavke v šoli s prilagojenim izobraževalnim programom z nižjim izobrazbenim standardom zaznavajo in se odzivajo na medvrstniško nasilje?
2. Kako strokovne delavke v šoli s prilagojenim izobraževalnim programom z nižjim izobrazbenim standardom zaznavajo in doživljajo klimo in odnose v razredu pred izvedbo delavnic na temo socialnih veščin?
3. Kako učenci v prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom zaznavajo in doživljajo socialne veščine in odnose v razredu pred izvedbo delavnic na temo socialnih veščin?
4. Kako učenci v prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom zaznavajo in doživljajo socialne veščine in odnose v razredu po izvedbi delavnic na temo socialnih veščin?

4. Metodologija

4.1 Vrsta raziskave

V raziskavi sem uporabila tako kvantitativno in kvalitativno raziskovanje.

Za kvalitativno raziskovanje je značilno zbiranje besednih opisov, ki se nanašajo na raziskovani pojav (Mesec, 2009, str. 85). Z intervjujem sem zbrala izjave razredničark v četrtem razredu prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom.

Raziskava je bila tudi empirična, to pomeni, da v teh vrstah raziskave zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo, s pomočjo opazovanja ali spraševanja (Mesec, 2009, str. 84). Gradivo sem pridobila z metodo opazovanja, natančneje s pomočjo zapisov dnevnikov delavnic.

Raziskava je bila hkrati poizvedovalna, saj sem odkrila in opredelila kako strokovne delavke zaznavajo, doživljajo in se odzivajo na medvrstniško nasilje, klimo in odnose v razredu pred in po izvedeni delavnici. Mesec (2009, str. 80) navaja značilnosti eksplorativnih ali poizvedovalnih raziskav, za katere je značilno, da se uporablja več različnih postopkov, kot so opazovanje z udeležbo, razgovori s sodelujočimi. Značilnost te vrste raziskave je, da v tej raziskavi ne preučujemo celotne populacije, temveč le manjše število primerov (Mesec, 2009, str. 80).

Moja raziskava pa je tudi kvantitativna. Kvantitativna je zaradi tega, ker sem pri zbiranju podatkov uporabila tudi številčne podatke z samoocenjevalnim vprašalnikom, s katerim sem raziskala socialne spretnosti in odnose v razredu.

4.2 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

V raziskavi sem uporabila naslednje merske instrumente:

- samoocenjevalni vprašalnik,
- opazovanje z udeležbo in
- delno standardiziran intervju.

Prvi merski instrument je samoocenjevalni vprašalnik za učence in učenke 4. razreda osnovne šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Samoocenjevalni vprašalnik z vprašanji zaprtega tipa sem sestavila s pomočjo vprašalnika, ki sta ga Okorn in Lajmsner (2015, str. 60) oblikovali za namen njune magistrske naloge, Vprašanja sem nekoliko preoblikovala, da so bila bolj razumljiva učencem in učenkam 4. razreda šole, kjer sem

opravljala raziskavo. Pri oblikovanju teh vprašanj sem imela v mislih tudi težave učencev in učenk, ki sem jih v njihovem razredu opazila. Samoocenjevalni vprašalnik se nanaša na različna področja socialnih veščin, in to so: razumevanje in izražanje čustev, samokontrola, medsebojni odnosi ter primerni in neprimerno vedenje. Vprašalnik vsebuje 7 vprašanj. Učenci in učenje ocenjuje postavke na 3 stopenjski lestvici, in sicer pogosto, včasih ter nikoli. Da je vsebinska veljavnost sem v vprašalnik vključila le takšna vprašanja, ki se po pregledu literature nanašna na socialne veščine in socialne odnose v razredu. Isti samoocenjevalni vprašalnik sem učencem in učenkam razdelila po opravljenih delavnicah. S tem sem želela preveriti, kako uspešne so bile delavnice ter ali so se spremenili socialni odnosi med njimi.

Drugi merski instrument je opazovanje z udeležbo. Najprej sem opazovanje uporabila za zbiranje podatkov s področja odnosov med učenci v razredu, kjer sem izvedla delavnice. Na podlagi tega sem nato oblikovala delavnice.

Tretji merski instrument je delno standardiziran intervju z razredničarko 4. razreda osnovne šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Delno standardiziran intervju ima vprašanja odprtega tipa, ki so priložene v prilogi. Po potrebi pa sem dodajala podvprašanja, da bi pridobila še dodatno razlago sogovornice. Tretji merski instrument je sestavljen iz sedmih vprašanj. Vprašanja si sledijo od opredelitve 4. razreda, odnosov med učenci, socialnih veščin do preventive in ocenitev le – te.

4. 3 Populacija in vzorčenje

V raziskavo ne bom vključila celotne populacije, saj ne bi mogla dostopati do vseh otrok s posebnimi potrebami, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom in do vseh učiteljev in učiteljic, ki izvajajo tovrstni šolski program. Raziskavo sem zato izvedla na šoli s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom in posebnim programom vzgoje in izobraževanja, kjer sem zaposlena kot šolska svetovalna delavka. Iz etičnega vidika in zagotavljanja anonimnosti sogovornikov in sogovornic ne navajam dejanskega naziva šole, kjer sem opravila raziskavo. V nadaljevanju predstavljam dva proučevana vzorca.

Prva populacija mojega raziskovanja so vsi otroci s posebnimi potrebami oziroma vsi učenci in učenke četrtega razreda na vseh šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program vzgoje in izobraževanje v Sloveniji v šolskem letu 2022/2023.

Prvi vzorec predstavljajo osem učencev in učenk četrtega razreda prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom proučevane šole, ki izvaja prilagojeni program z nižjim

izobrazbenim standardom in posebni program vzgoje in izobraževanje v Sloveniji v šolskem letu 2022/2023. Gre za neslučajnostni priročni vzorec, saj sem obravnavala le učence in učenke, za katere se je izkazalo med šolskim letom 2022/2023, da imajo težave v medsebojnih odnosih. Vzorec je prvotno obsegal sedem otrok, od tega štiri punce in tri fante, razporejenih v 4. razred. Vendar se je med raziskavo v razred vključila nova učenka. Ta vzorec sem izbrala na podlagi opravljenega intervjuja z razredničarko 4. razreda, ki je izpostavila problematiko medsebojnih odnosov med učenci in učenkami.

Druga populacija mojega raziskovanja so vsi učitelji in učiteljice na vseh šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program vzgoje in izobraževanja v Sloveniji v šolskem letu 2022/2023.

Drugi vzorec tako predstavlja razredničarka četrtega razreda, ki deluje in izobražuje v proučevani šoli, ki izvaja prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program vzgoje in izobraževanja v Sloveniji v šolskem letu 2022/2023.

Vzorca raziskave sta neslučajnostna, saj obravnavana populacija ni imela enake možnosti za vključitev v raziskavo oziroma vzorec. Pridobljene rezultate ne morem posplošiti na celotno populacijo, saj sta ta dva vzorca nereprezentativna.

4. 4 Zbiranje podatkov

Delavnice zajemajo pet različnih področij in se nanašajo na različne socialne veščine. Teme delavnic sem izbrala na podlagi opazovanja, odgovorov razredničarke ter odgovorov na samoevalvacijskem vprašalniku, in to so: razumevanje in izražanje čustev, samokontrola, medsebojni odnosi ter primerno in neprimerno vedenje. Delavnice vsebujejo eno ali dve dejavnosti, namen, cilj, potek in razpravo. Opisi delavnic se nahajajo v prilogi. Zaradi izbrane populacije, ki so učenci in učenje z lažjo motnjo v duševnem razvoju, sem morala delavnice prilagoditi njihovim zmožnostim. Delavnice sem izvedla sama, na nekaterih delavnicah je bila prisotna tudi razredničarka in šolska svetovalna delavka, ki pa je zgolj opazovala in ponudila pomoč na primer pri izpolnjevanju delovnih listov učencem in učenkam. Datumi delavnic in razpored tem so zapisani v spodnji tabeli.

Tabela 1 Datumi izvajanja delavnic in razpored tem

Datum izvajanja delavnice	Tematika
8.5.2023	Razumevanje in izražanje čustev
15.5.2023	Medsebojni odnosi
18.5.2023	Medvrstniško nasilje
22.5.2023	Prijateljstvo
25.5.2023	Vedenje
26.5.2023	Samovrednotenje

Metoda opazovanje z udeležbo se je izvajala od sredine meseca aprila in do konca maja, in sicer od 3. 5. 2023 do 26. 5. 2023, v prvem tednu enkrat tedensko, v preostalih tednih pa dvakrat tedensko po 45 minut v 4. razredu osnovne šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Podatke sem zbirala s pomočjo zapiskov ob izvedbi delavnic ter odnosu z učenci v 4. razredu.

Samoocenjevalni vprašalnik z vprašanji zaprtega tipa o socialnih odnosih v razredu sem učencem 4. razreda razdelila pred začetkom izvajanja delavnic, in sicer 26. 4. 2023. Reševanje vprašalnikov je potekalo vodeno. Pred začetkom reševanja sem razložila navodila in podala primer, kako se reši. Nekateri so med samim izpolnjevanjem vprašalnika potrebovali pomoč, saj imajo nekateri težave z branjem. Ko so rešili vprašalnik, so mi jih vrnili. Na podlagi odgovorov sem dobila vpogled v socialne odnose učencev. Na podlagi odgovorov sem pripravila delavnice. Samoocenjevalni vprašalnik sem ponovno razdelila učencem po končanih delavnicah, in sicer 26. 5. 2023. Odgovori na končni vprašalnik so mi pomagali pri analizi in evalvaciji izvedenih delavnic. Pripomogli so k ugotovitvi sprememb na področju njihovih medsebojnih odnosov.

Podatke sem zbirala tudi z metodo spraševanja, in sicer s pomočjo delno standardiziranega intervjuja, ki sem ga z dovoljenjem razredničarke posnela. Vnaprej sem imela pripravljena okvirna vprašanja. Intervju z razredničarko je bil izveden po predhodni najavi in dogovoru. Potekal je v pisarni ravnatelja, trajal je petinštirideset minut. Delno standardiziran intervju sem z razredničarko 4. razreda izvedla pred in po izvedbi delavnic, in sicer 26. 4. 2023 ter 26. 5. 2023.

Evalvacijski vprašalnik sem razredničarki 4. razreda razdelila v petek, 2. 6. 2023, po končanih delavnicah. Vprašalnik je potekal samostojno.

Vsem sodelujočim sem zagotovila anonimnost in varstvo osebnih podatkov. Po intervjuvanju je bila opravljena transkripcija. Zbiranje podatkov je potekalo od sredine aprila do konca maja.

4. 5 Obdelava in analiza podatkov

Podatke, ki sem jih pridobila z opazovanjem v obliki zapiskov ob izvedbi delavnic in odnosu z učenci, sem zapisala v obliki dnevnika s komentarji, sem preučila in naredila kvalitativno analizo. To pomeni, da sem naredila odprto kodiranje. Pri odprtem kodiranju sem določila enote kodiranja, vsako izjavo sem nato označila s črko in številko. Tako sem oblikovala zbirno tabelo s petimi stolpci. V prvih dveh stolpcih je oznaka izjava ter izbrana izjava, v tretjem, četrtem in petem stolpcu pa so k vsaki enoti pripisani kode, podkategorije in kategorije, ki so po mojem mnenju najustrežnejše.

Tako sem na podlagi kodiranja naredila analizo vsebine po področjih delavnic (področje izražanja in razumevanja čustev, področje komuniciranja, področje medsebojnih odnosov in področje pozitivnega samovrednotenja). S to analizo sem dobila vpogled tudi v socialne odnose v razredu.

Intervju sem čimprej po koncu pogovora z razredničarko četrtega razreda poslušala in naredila dobesedni prepis pogovora. Le – tega sem nato v orodju Microsoft Word slovnično uredila. Nato sem urejen zapis obdelala kvalitativno, s pomočjo kvalitativne analize. Tudi pri tem transkriptu sem določila enote kodiranja in nastala je tabela s petimi stolpci za odprto kodiranje.

Tabela 2 Primer odprtega kodiranja

OZNAKA	ENOTA	POJEM,KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
A1	Eksploziven, energičen, boom.	udaren odnos	opredelitev razredničarke	opredelitev
A2	Intenzivni odnosi	dinamičen odnos	fleksibilen odnos	odnos
A3	Med seboj so se dekleta lepo ujela.	dober odnos	medsebojna povezanost	odnos

Odgovore na samoocenjevalni vprašalnik učencev in učenk sem preučila, analizirala, jih primerjala ter uporabila za analizo in evalvacijo izvedbe delavnic. Odgovori so mi bili tudi v pomoč za opazovanje sprememb na področju socialnih veščin in odnosov med učenci pred in po izvedbi delavnic.

5. Rezultati

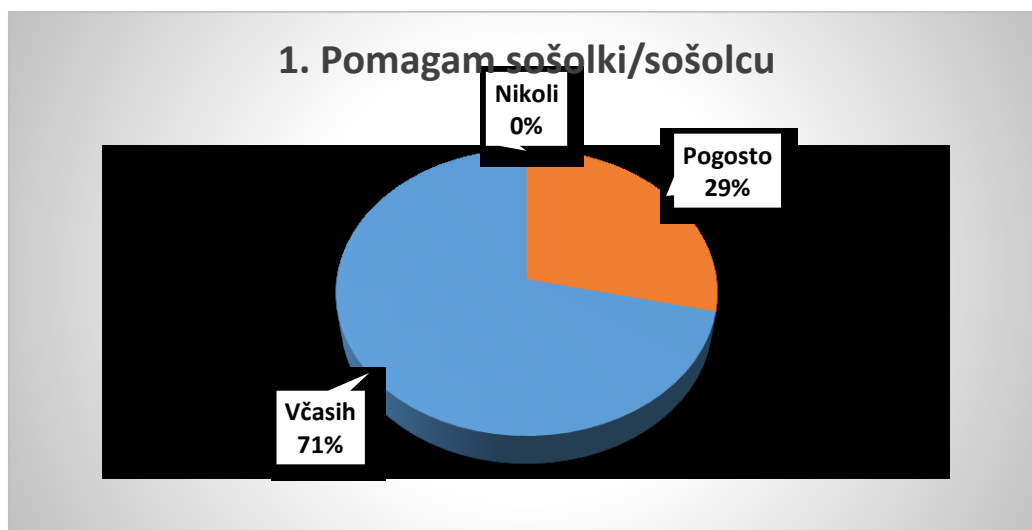
5. 1 Analiza samoocenjevalnega vprašalnika pred in po izvedbi delavnic

Vprašalnik je rešilo 7 učencev 4. razreda osnovne šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Vprašalnik pred izvedbo delavnic je bil izveden v sredo, 26. 4. 2023. Po izvedbi delavnic pa je isti vprašalnik bil izveden v petek, 26. 5. 2023. Z vprašalnikom sem želela preveriti stanje pred in po izvedbi delavnic. S tem sem želela preveriti, ali so se socialni odnosi v 4. razredu po opravljenih delavnicah spremenili. Vprašalnik je bil sestavljen iz 7 postavk, ki so nagovarjale socialne odnose v razredu. Analizirala sem odgovore na vprašanja in za vsako vprašanje pripravila ustrezen graf in nato napisala analizo. Rezultati so predstavljeni spodaj.

1. Pomagam sošolki/sošolcu.

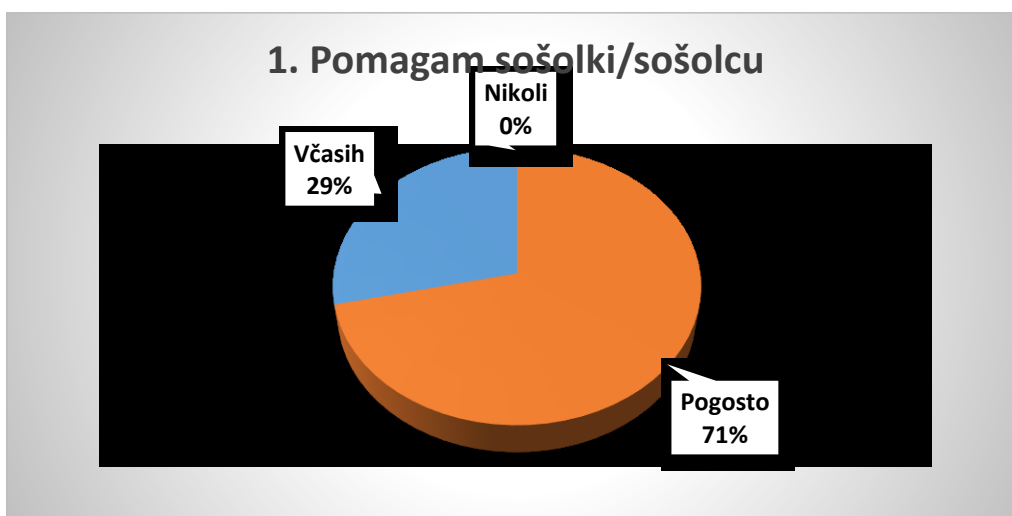
Pred izvedbo delavnic: Analiza je pokazala, da večina učencev in učenk (71 %) včasih pomaga svojemu sošolcu ali sošolki. Dva učenca ali učenki oziroma 29 % je odgovorilo, da pogosto pomagajo svojemu sošolcu ali sošolki.

Graf 1: Prva postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev kaže, da večina učencev in učenk (71 %) pogosto pomaga sošolcu ali sošolki. 29 % pa je odgovorilo, da včasih pomagajo sošolcu ali sošolki.

Graf 2: Prva postavka po izvedbi delavnic

Primerjava odgovorov vprašalnika pri prvi postavki kaže, da se je stanje v razredu spremenilo. In sicer, po izvedbi delavnic, učenci in učenke pogosteje pomagajo svojim sošolcem. Med tem ko jih je le še majhen odstotek med tistimi, ki pomagajo včasih.

2. Se norčujem iz drugih.

Pred izvedbo delavnic: Skoraj v večini (86 %) učencev in učenk je odgovorilo, da se nikoli ne norčujejo iz drugih. Le en učenec ali učenka (14 %) je odgovoril, da se včasih norčuje iz drugih.

Graf 3: Druga postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev kaže, da 86 % učencev in učenk se nikoli ne norčuje iz drugih, 14 % učencev in učenk pa je odgovorilo, da se včasih norčuje iz drugih.

Graf 4: Druga postavka po izvedbi delavnic

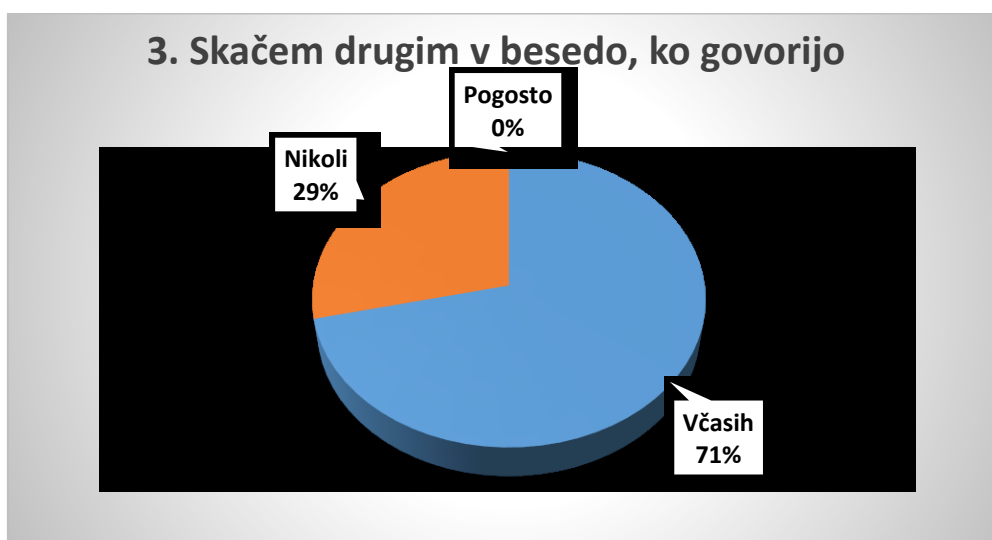

Primerjava odgovorov vprašalnika pri drugi postavki pa je pokazala, da se stanje ni spremenilo, temveč je ostalo enako. Še vedno se večina učencev in učenk ne norčuje iz drugih, in le majhen odstotek, da se včasih.

3. Skačem drugim v besedo, ko govorijo.

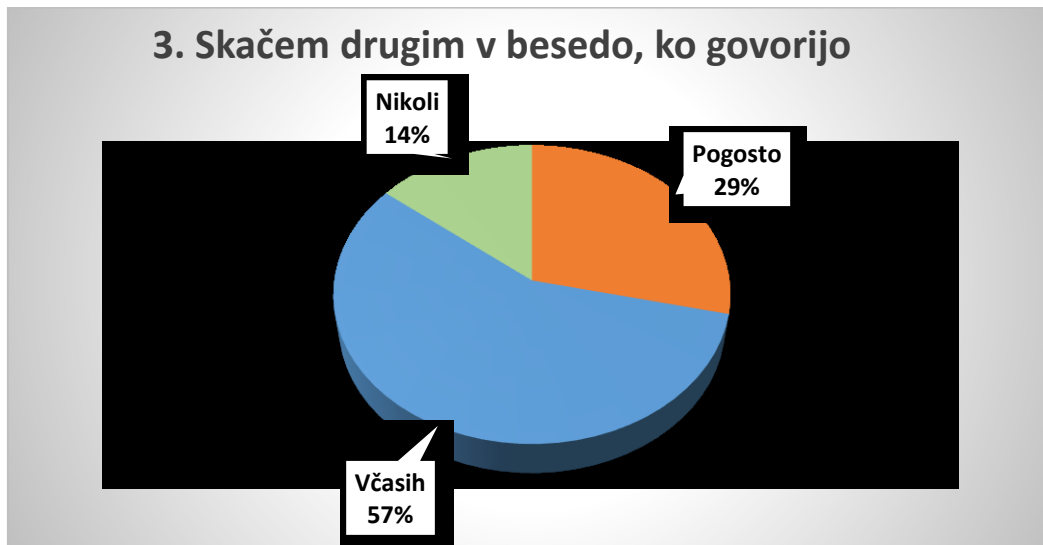
Pred izvedbo delavnic: Več kot polovica učencev in učenk (71 %) je odgovorilo, da včasih skačejo v besedo drugim, ki govorijo. 29 % učencev in učenk je odgovorilo, da nikoli ne skačejo v besedo drugim.

Graf 5: Tretja postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev tretje postavke kaže, da 57 % učencev in učenk včasih skače drugim v besedo, ko govorijo. 29 % učencev in učenk pogosto skače v besedo drugim, med tem ko le 14 % oziroma en učenec ali učenka nikoli ne skače v besedo drugim, ko govorijo.

Graf 6: Tretja postavka po izvedbi delavnic

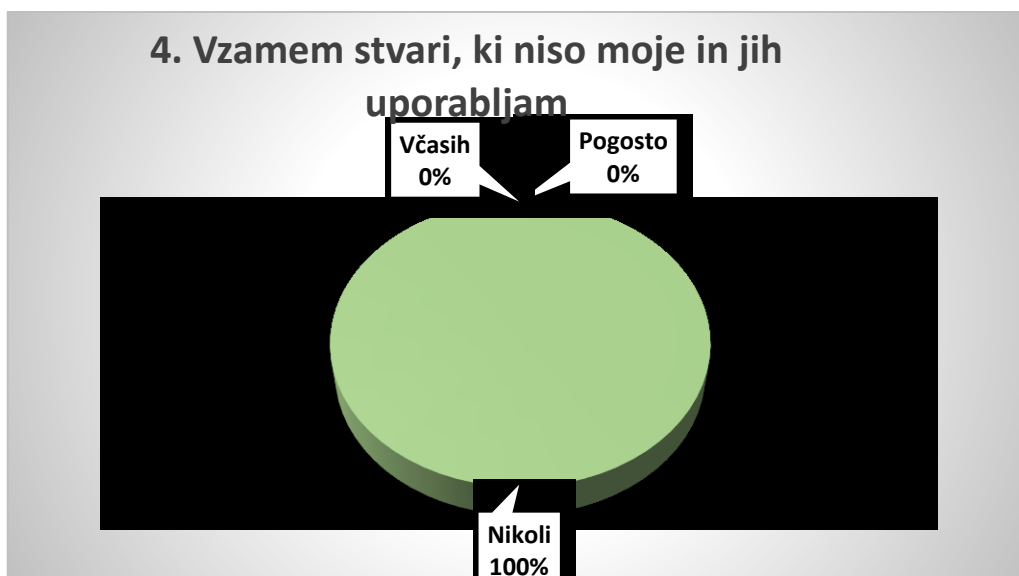

Primerjava odgovorov vprašalnika pri tretji postavki kaže, da se je stanje spremenilo. V primerjavi z odgovori pred izvedbo delavnic se je spremenilo to, da se je zmanjšal odstotek učencev in učenk, ki včasih skače drugim v besedo, ko govorijo. Vendar se je povečal odstotek učencev in učenk, ki pa pogosto skače drugim v besedo, ko govorijo. Med tem, ko je odstotek učencev in učenk, ki nikoli ne skačejo v besedo, ostal isti. To pomeni, da se je ta večšina učencev in učenk po izvedbi delavnic poslabšala.

4. Vzajem stvari, ki niso moje in jih uporabljam.

Pred izvedbo delavnic: Analiza trditev kaže, da vsi učenci in učenke (100 %) nikoli ne vzamejo stvari, ki niso njihove in jih ne uporabijo.

Graf 7: Četrta postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev četrte postavke kaže, da vsi učenci in učenke (100 %) nikoli ne vzame stvari, ki niso njihove in jih ne uporabijo.

Graf 8: Četrta postavka po izvedbi delavnic

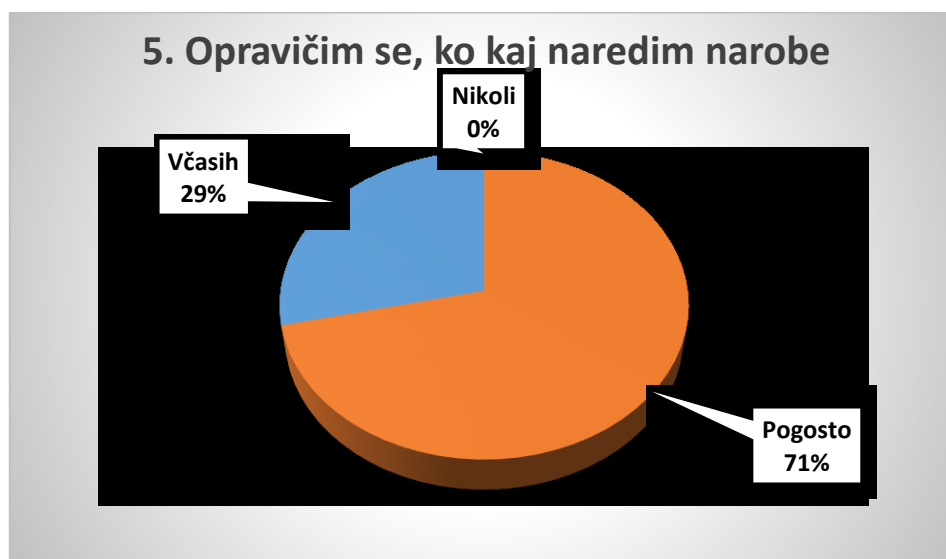

Primerjava odgovorov vprašalnika pri četrty postavki kaže, da se stanje ni spremenilo. Še vedno noben od učencev ali učenk nikoli ne vzame stvari, ki niso njihove in jih ne uporabijo.

5. Opravičim se, ko naredim kaj narobe.

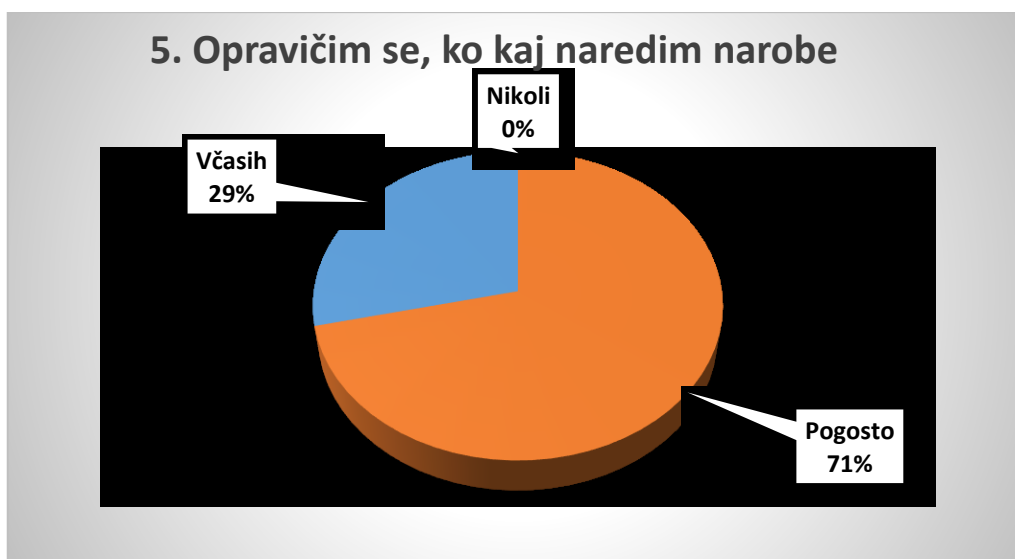
Pred izvedbo delavnic: Učence in učenke so se morali pri peti postavki opredeliti, kako pogosto, včasih ali nikoli se opravičijo, ko naredijo kaj narobe. 29 % učencev in učenk je odgovorilo, da se včasih opravičijo, 71 % pa, da se pogosto opravičijo, ko naredijo kaj narobe.

Graf 9: Peta postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev kaže, da se 71 % učencev in učenk pogosto opraviči, ko naredijo kaj narobe. 29 % učencev in učenk pa se le včasih opraviči, ko naredijo kaj narobe.

Graf 10: Peta postavka po izvedbi delavnic

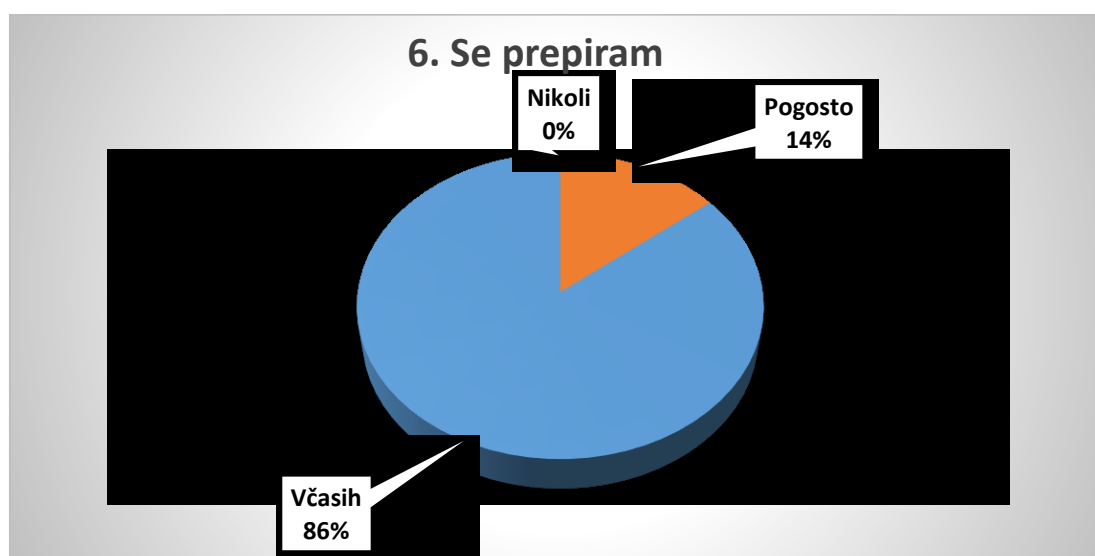

Primerjava odgovorov vprašalnika pri peti postavki kaže, da se stanje ni spremenilo. Enak odstotek učencev in učenk se pogosto opraviči, ko naredi kaj narobe. In enak odstotek v primerjavi pred in po izvedbi delavnic se včasih opraviči.

6. Se prepiram.

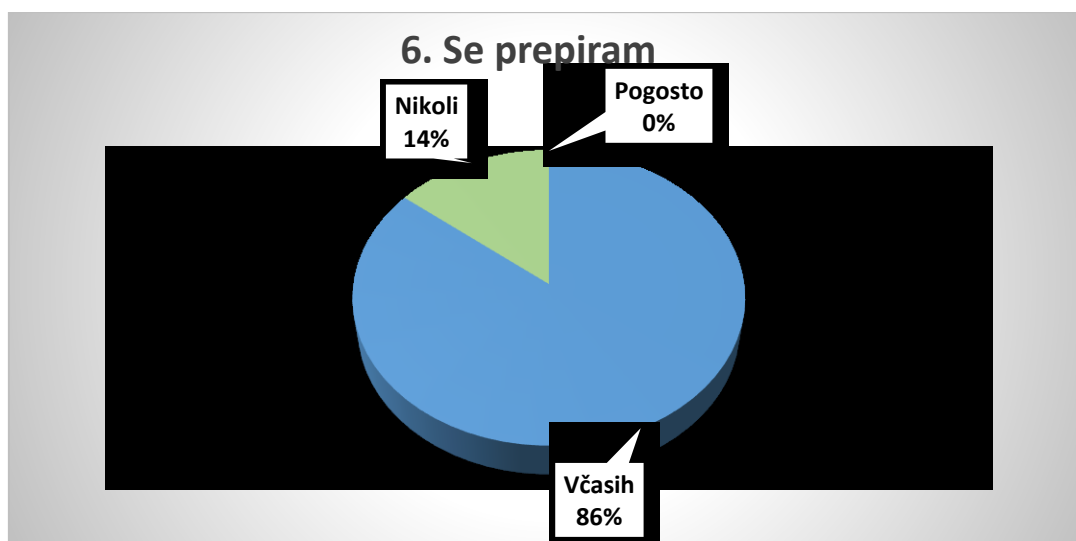
Pred izvedbo delavnic: Analiza trditev šeste postavke kaže, da se le en učenec ali učenka (14 %) pogosto prepira. Med tem pa jih je kar 86 % odgovorilo, da se včasih prepirajo.

Graf 11: Šesta postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev kaže, da se en učenec ali učenka oziroma 14 % nikoli ne prepira. Med tem pa jih kar 86 % odgovorilo, da se včasih prepirajo.

Graf 12: Šesta postavka po izvedbi delavnic

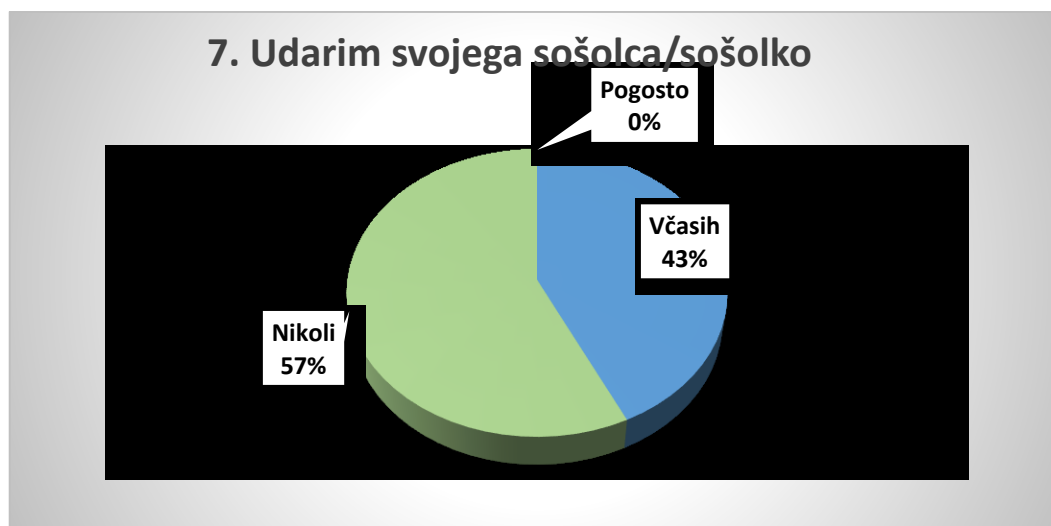

Primerjava odgovorov vprašalnika pri šesti postavki kaže, da se stanje nekoliko spremenilo. Enak odstotek v primerjavi pred in po izvedbi delavnici je pri tem, da se učenci in učenke včasih prepirajo. Med tem pa se je spremenil oziroma dodal odstotek pri odgovoru, da se en učenec ali učenka nikoli ne prepira. To pomeni, da se je izgubil odstotek učencev in učenk, ki se pogosto prepirajo.

7. Udarim svojega sošolca/sošolko.

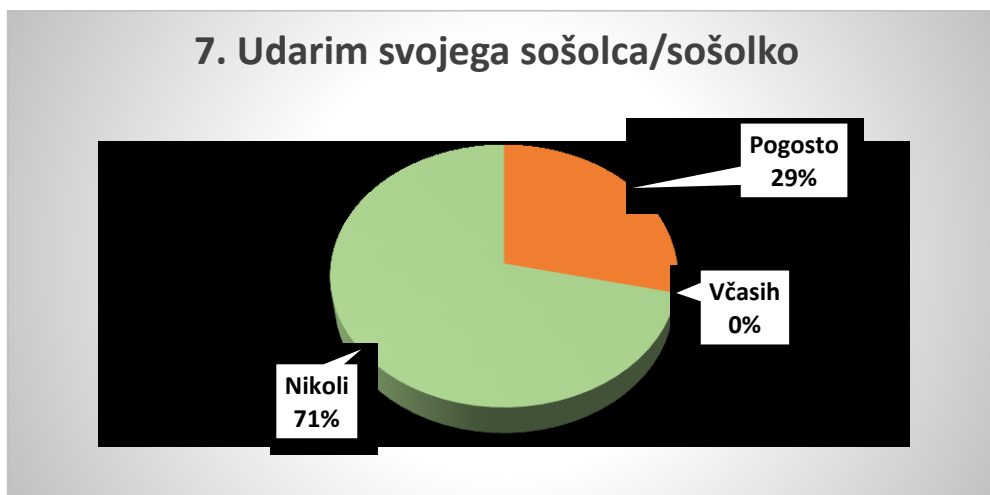
Pred izvedbo delavnic: Analiza trditev kaže, da 57 % učencev in učenk nikoli ne udari svojega sošolca ali sošolko. 43 % učencev in učenk pa včasih udari svojega sošolca ali sošolko.

Graf 13: Sedma postavka pred izvedbo delavnic

Po izvedbi delavnic: Analiza trditev zadnje postavke kaže, da 71 % učencev in učenk nikoli ne udari svojega sošolca ali sošolko. Med tem pa 29 % učencev in učenk pogosto udari svojega sošolca ali sošolko.

Graf 14: Sedma postavka po izvedbi delavnic

Primerjava odgovorov vprašalnika pri sedmi postavki kaže, da se je stanje spremenilo. Povečal oziroma dodal se je odstotek učencev in učenk, ki pogosto udari svojega sošolca ali sošolko. Povečal pa se je tudi odstotek učencev, ki nikoli ne udari svojega sošolca ali sošolko. Izbrisal pa se je odstotek učencev in učenk, ki včasih udari svojega sošolca ali sošolko

5. 2 Dnevnik delavnic

1. delavnica: RAZUMEVANJE IN IZRAŽANJE ČUSTEV

Opis delavnice:

Prva delavnica je bila namenjanju področju razumevanja in izražanja čustev in je bila izvedena 8. 5. 2023 od 10.15 do 11.00. Na začetku delavnice smo z učenci razmišljali, kaj pomeni beseda čustva. Nato sem učence povabila, da ustvarimo krog. Ko smo se postavili v krog, sem podala navodila za prvo dejavnost prve delavnice, in sicer Žogo počutja. Razložila sem jim navodila, da si bomo med seboj podajali žogico. Tisti, ki dobi žogico, mora povedati, kako se počuti v razredu. S tem sem jih spodbudila k razmišljanju o tem, kakšne odnose imajo v razredu. Ko je vsak izmed njih povedal, kako se počuti, sem jih skupno povabila, da mi odgovorijo, kako so se počutili, ko so to slišali.

Nato je sledilo reševanje delovnega lista Čustva sošolcev in sošolk. Spodbudila sem jih k razmišljanju o tem, kako sami in kako njihovi sošolci in sošolke izražajo čustva (veselje, žalost, strah in jezo). Ko so vsi končali delovni list, sem jih povabila, da preberejo svoje odgovore. Skupaj smo razpravljali, kakšne razlike so se pojavile med lastnim in drugim izražanjem čustev.

Komentar:

Prvi del delavnice je bil učencem in učenkam zelo zanimiv, predvsem, ker je bila prisotna žoga z velikim nasmeškom, ki so se je želeli vsi dotakniti. Vendar so potem, ko so se vsi dotaknili žoge, bili pripravljeni sodelovati. Odgovori so me kar presenetili, nisem pričakovala takšne iskrenosti od njih. Vsi so odgovorili, da se počutijo žalostno, ker se veliko prepirajo. Zelo težko so samo poslušali svoje sošolce in sošolke, saj so želeli pri vsakem odgovoru, povedati svojo stran zgodbe. Ker pa to ni bil namen dejavnosti, sem jim nekajkrat ponovila navodilo, da moramo poslušati in spoštovati to, kar povedo njihovi sošolci. Pri izpolnjevanju delovnega lista so nekateri učenci potrebovali pomoč, eni pri samem zapisovanju, drugi pa pri razmišljanju (niso vedeli, kako njihovi sošolci izražajo čustva). Ob postavljanju podvprašanj (na primer, ko sošolec dobi zelo dobro oceno, kako se odzove), jim je uspelo izpolniti delovni list. Lažje jim je bilo izpolniti zase, kako doživljajo čustva. Razumeli so tudi, katere okoliščine jih razveselijo, razžalostijo, ujezijo in prestrašijo. Ko smo se nato pogovarjali o izražanju čustev, so učenci prikazali, kako to izražajo. Ob tem so se malce preveč razživeli, in sem jih zato morala opozoriti in umiriti, da smo lahko nadaljevali z razpravo.

2. delavnica: MEDSEBOJNI ODNOSI

Opis delavnice:

Druga delavnica je bila namenjena medsebojnim odnosom. Druga delavnica je bila izvedena 15. 5. 2023, od 12.45 do 13.30. Z delavnico sem želela, da ubesedimo odnose v razredu, prijateljstvo in kako lahko njihovo vedenje vpliva na odnose z drugimi. Učence sem najprej povprašala, kako so, kako se počutijo. Pogovorili smo se o njihovih občutjih. Nato smo začeli s prvo dejavnostjo, in sicer z igro Slepec. Učenci so se razdelili v pare, en izmed para je zaprl oči, in se prijel za rame drugega v paru, ki pa je imel odprte oči. Ta ga je mogel voditi čez razred, in ga opozarjati na ovire. Nato sta vlogi zamenjala. Po opravljeni dejavnosti je sledila razprava, kako so se počutili v prvi in kako v drugi vlogi.

Drugi del delavnice je bila sestavljen iz izdelave kocke. Učencem razložim navodila, kako bo potekala izdelava kocke iz papirja. Tega dela delavnice nismo izpeljali. Povabila sem jih v razpravo, zakaj tega ne želijo izdelati.

Komentar:

Ko sem že vstopila v razred, sem začutila, da energija med njimi ni dobra. Zato sem jih najprej vprašala, kako se počutijo. Povedali so, da so jezni, ker se je v njihov razred priključila nova učenka. Nova učenka ni bila prisotna na tej delavnici, saj je odšla prej domov. Povedali so mi, da jim ni všeč in, da ne želijo, da obiskuje njihov razred. Pogovorili smo se tudi o tem, kako je bilo takrat, ko se je v mesecu oktobru v razred priključila nova učenka, sedaj pa so med seboj zelo dobri prijatelji. Menim, da so imeli zaradi tega slab dan, bili so utrujeni, razdraženi in posledično še zadnja ura, kar je pripomoglo k temu, da delavnica ni bila v celoti izvedena. Sem mnenja, da je ta pogovor bil pomemben, saj sem učencem prisluhnila in poskušala razumeti njihovo vedenje in odzivanje.

Ko smo končali s pogovorom o tem, je sledila prva dejavnost druge delavnice. Učenci so se razdelili v pare, in to jim ni predstavljajo težave. Navodila sem jim morala večkrat ponoviti, saj so me med govorjenjem prekinjali, s komentarji, kot zakaj morajo to delati, ne da se jim. Vseeno sem vztrajala pri tem, da dejavnost izvedemo. Ko so se začeli premikati po prostoru, je dinamika postala boljša. V razredu se je zaslišal smeh in besede skrbi za tistega, ki je bil »slep«. Ko smo končali z dejavnostjo, sem jih vprašala, katera vloga jim je bila težja. Vsi so odgovorili, da tista, ko so bili slepi. Niso bili povsem sproščeni, ker niso vedeli, kje v prostoru so, vendar so zaupali tistemu, ki jih je vodil.

Druga aktivnost delavnice pa se je že začela s komentarji, da se jim ne da pisat, da je to »brezveze«. Kljub poskusom, da bi jih navdušila, jih nisem mogla. Kot sem že zgoraj omenila, sem razumela, da zaradi vseh okoliščin, delavnica ni mogla biti izpeljana v celoti. Vseeno pa je bilo koristno, da smo se pogovarjali o njihovih čustvih, saj so jih zelo dobro prepoznali.

3. delavnica: *MEDVRSTNIŠKO NASILJE*

Opis delavnice:

Tretja delavnica je bila namenjena medvrstniškem nasilju, o doživljanju le – tega. Potekala je 18. 5. 2023 od 10.15 do 11.00. Z delavnico sem želela, da učenci razmislijo o tem, kaj je to medvrstniško nasilje, kako se kdo počuti (povzročitelj nasilja, žrtev in opazovalec nasilja) ter kaj lahko naredijo, če so kdaj v vlogi žrtve medvrstniškega nasilja. Prvi del delavnice je bil sestavljen iz aktivnosti Samoobrambe. Razložim navodila za dejavnost. Po končani dejavnosti se pogovorimo o tem, kako so se počutili, ko so bili znotraj kroga in kako, ko so bili zunaj njega. Nato je sledil drugi del delavnice. V tem delu sem predvajala lahkonočnico z naslovom Poldi Polh hoče stran. Ko smo končali s poslušanjem, smo se usedli v krog ter učencem sem začela zastavljati vprašanja, kot so: »Kako se je polh počutil, ko so ga zbadali? Ali so tudi njih kdaj že zbadali in kako se je ob tem počutil?, Komu lahko zaupajo, če se kaj takšnega zgodi njemu ali prijatelju? Kaj lahko naredijo, če se to zgodi njim?«.

Komentar:

Ko sem vstopila v razred, sem začutila, da so učenci in učenke dobro razpoloženi. Že takoj so me vprašali, kaj pa bomo danes počeli. Tako sem začela s predstavitvijo prvega dela delavnice. Izkazali so zanimanje, takoj so se postavili v krog in vsak je želel biti v sredini kroga. Med igro smo se veliko nasmejali, saj so učenci iskali razne načine, kako pobegniti iz kroga. Nekaterim je iz kroga uspelo pobegniti, drugim ne. Tistim, ki ni uspelo priti iz kroga, niso izkazali, da bi zaradi tega bili žalostni ali jezni. Ko so bili vsi v vlogi tistega, ki mora pobegniti iz kroga, sem jih povabila k delitvi njihovih počutij, ko so bili znotraj in zunaj kroga. Ko so bili znotraj, so bili nekateri veseli, nekateri so se počutili osovraženo, ker jih niso spustili ven iz kroga, spet drugi pa so bili, da jim je to bilo v redu, nič posebnega. Ko so bili zunaj kroga, so se vsi počutili v redu. Pogovarjali smo se o tem, da je pri tem bilo potrebno veliko skupinskega sodelovanja, da niso svojemu sošolcu ali sošolki pustili ven. Na koncu nisem speljala pogovor v smer, kjer bi jih nagovorila v razmišljanje o tem, kako se potem počuti žrtev nasilja, če jo skupina potisne

v kot. Sedaj ko reflektiram nazaj, sem dobila to idejo, v tistem trenutku pa se tega nisem spomnila.

V drugem oziroma zadnjem delu delavnice smo prisluhnili lahkonočnici z naslovom Poldi polh hoče stran. V lahkonočnici nastopajo živali, kot so polh Poldi in njegova družina, veverice ter zajček Zaupko. Poldija polha so njegovi brati zafrkavali. Zaradi tega pobegne od doma. Na poti sreča veveričke, ki mu predstavijo zajčka z imenom Zaupko. Zaupajo mu, kako se doma norčujejo iz njega. Zajček Zaupko mu svetuje, mu pove, da so tudi njega zafrkavali in kako se on odzove na nasilje. Poldi Polh dobi nove prijatelje in se vrne k svoji družini. Večina učencev je poslušala, medtem ko sta se dva učenca smejala ter zafrkavala. Ko sem ju opozorila, da naj prisluhneta, sta mi odgovorila, da onadva raje gledata filme, kot pa to poslušata. Vendar sta po nekaj opozorilih, vseeno poslušala do konca. Po koncu smo se zopet usedli v krog ter se pogovarjali, kaj so slišali, kako se je počutil polh in podobno. Učenci so razumeli pomen zgodbe, zgodba je v njih prebudila razna občutja, začeli so govoriti, kaj kdo v razredu dela in, da jih to moti. Razprave nismo mogli dokončati, saj je ura prehitro minila. Tako nismo mogli nagovoriti to, kaj lahko naredijo v primeru, če so žrtve medvrstniškega nasilja ali če je kdo drug žrtev tovrstnega nasilja.

4. delavnica: PRIJATELJSTVO

Opis delavnice:

Četrta delavnica je bila namenjena prijateljstvu. Delavnica je bila izvedena v ponedeljek, 22. 5. 2023, od 10. 15 do 11. 00. Najprej sem učence povabila, da stopijo okrog mize. Na sredino mize sem razdelila črke, ki so sestavljale besedo PRIJATELJSTVO. Razložila sem jim navodila, da morajo iz teh črk sestaviti eno besedo. Ko so končali, smo se pogovorili o tem, kaj za njih predstavlja prijateljstvo.

Drugi deli delavnice pa je bil sestavljen iz treh delov. Najprej sem jim razdelila prazne bele liste, na katere so obrisali svojo dlan. Ko so jo obrisali, so nanjo napisali svoje ime, jo pobarvali in izrezali. Ko so to naredili, so si dlani podajali naprej. Na vsako dlan torej na dlani svojih sošolcev in sošolk, so morali napisati, kaj jim je na tistem sošolcu ali sošolki všeč. Ko so končali, sem jim razdelila njihove dlani nazaj in jih povabila, da si ogledajo in preberejo, kaj jim piše na dlaneh. Nato sem jih vprašala, kako so se počutili, ko so prebrali vse te lepe stvari, ki so jim jih napisali sošolci in sošolke.

Ko smo končali z razpravo, sem jih povabila, da ustvarimo plakat. Nagovorila sem jih, da naj razmislijo, kaj bi lahko napisali na sredino lista in okoli te besede bodo razvrstili svoje dlani.

Komentar:

Tudi tokrat, ko sem stopila v razred, je bilo dobro vzdušje. V prvem delu, ko so morali otroci sestaviti sestavljanko PRIJATELJSTVO, so učenci in učenke zelo sodelovali. Iskali so besede, sestavljali razne besede iz teh črk ter prosili za pomoč. Vendar sem vztrajala, da so besedo sami poiskali. Delovali so kot skupina. Ko so ugotovili, da je beseda prijateljstvo, so se zelo razveselili. Pogovorili smo se, kaj za njih pomeni prijateljstvo. Povedali so, da je za njih prijateljstvo to, da si prijazen, da lahko nekomu zaupajo in, da se ne prepiraš.

V drugem delu delavnice sem jim razložila navodila za izdelavo plakata s prijateljskimi dlanmi. Najprej niso razumeli, zakaj morajo to narediti. Obrisi dlani jim ni delal težav, so jih samostojno in hitro naredili. Potrebovali so malo več usmerjanja pri pisanju, vendar na koncu so bili že samostojni. Ena učenka je potrebovala pomoč pri zapisih, povedala mi je, kaj želi napisati, jaz pa sem ji črkovala, kako mora to napisati. Ko so vsi napisali svojim sošolcem, kaj jim je všeč na njim, sem razdelila dlani nazaj in jim dala nekaj časa, da so prebrali, kaj so sošolci napisali o njih. Na obrazih sem videla nasmeške, in ko sem jih vprašala, kako se sedaj počutijo, so vsi odgovorili, da super, da jim je všeč to, kar so o njih napisali sošolci. Nato sem jih povabila, da skupaj še izdelamo plakat, kamor bomo prilepili dlani. Na sredino lista so napisali besedo PRIJATELJSTVO, okoli nje pa so prilepili dlani. Plakat smo pritrdili na steno in sklenili, da bodo večkrat pogledali nanj in tako videli, kaj si sošolci in sošolke mislijo o njih.

5. delavnica: *VEDENJE*

Opis delavnice:

Peta delavnica je bila namenjena razmišljanju o primernem in neprimernem vedenju. Delavnica je bila izvedena v četrtek, 25. 5. 2023, od 10. 15 do 11. 00. Najprej smo se z učenci pogovorili, kaj je to neprimerno vedenje. Sledila je predstavitev delovnega lista. Razložim jim navodila, kako bo izpolnjevanje lista potekalo. Spodbudila sem jih k samostojnemu reševanju delovnega lista. Ko sem videla, da nekaterim dela težave iskanje in nepoznavanje besed, sem besede, ki jih morajo najti, zapisala na tablo.

Ko so vsi našli vse besede, smo se pogovorili o besedah, ki so jih našli. Razložila in podala sem primere za posamezne besede za njihovo lažje razumevanje.

Komentar:

Tudi tokrat je bilo vzdušje dobro. Ko sem učencem razdelila delovne liste, smo se najprej pogovorili o tem, kaj pomeni neprimerno vedenje. Učenci in učenke so dobro razločile med

primernim in neprimernim vedenjem. Nato so začeli z reševanjem delovnega lista. Imeli so nekaj težav z iskanjem besed, saj so jim nekatere besede bile nove (na primer obrekovanje). Nekaj časa sem pustila, da so besede iskali sami, ko pa sem ocenila, da se jim je zaustavilo, pa sem besede, ki jih morajo najti, zapisala na tablo.

Pozitivno presenečena sem bila, s kakšno vnemo so iskali besede. Ko sem pripravila to delavnico, sem imela dvome, ali jim bo pretežko, saj so 4. razred. Vendar so se moji dvomi razblinili takoj, ko je v razredu nastala tišina in, ko so s takšno vnemo iskali besede. Razumela sem tudi njihovo stisko, ko nekaj besed niso našli. Zavedala sem se, da so nekatere besede nove za njih (na primer obrekovanje) in, da jim lahko pomagam s tem, da besede zapišem na tablo. Zatem so besede našli hitro.

Razprava je potekala dobro, učenci so sodelovali v pogovoru. Ob razložitvi besed so tudi sami podajala primere, da so potem res dobro razumeli, kaj to pomeni. Nagovorili smo tudi, kako se potem vedemo v šoli, ali takšno vedenje spada sem ali ne. Učenci so razumeli, kaj je to neprimerno in kaj primerno vedenje.

6. delavnica: SAMOPODOBA

Opis delavnice:

Šesta delavnica je bila izvedena, 26. 5. 2023. Namenjena je bila prepoznavanju učenčevih sposobnosti in dobrih plati. Spodbudila jih je k oblikovanju pozitivnega odnosa do sebe.

V prvem delu sem učencem in učenkam razdelila delovne liste Moja močna področja. Razložila sem jim navodila, da preberejo posamezno besedo in se odločijo, kako močni so na tem področju, in nato pobarvajo ustrezen obrazek. Ko končajo se pogovorimo, na katera področja so najbolj ponosni.

V drugem delu sem učencem razdelila prazne A4 liste, nato sem jim razložila navodila. Najprej so narisali krog in vanj vpisali svoje ime, nato pa so krogu narisali žarke, toliko žarkov, kolikor stvari, znajo. Nato je sledila predstavitev izdelka svojim sošolcem in sošolkam. Sledila je razprava, kako so se počutili ob izdelavi tega sonca.

Komentar:

Zadnja delavnica je potekala brez težav, vzdušje v skupini je bilo sproščeno, učenci so bili zelo sodelovalni. Delovni list Moja močna področja jim je bil razumljiv, in niso potrebovali kakšne dodatne razlage. Tudi pri pogovoru so bili zelo komunikativni, vsi so si izbrali eno ali več področij, na katere so najbolj ponosni.

Drugi del delavnice je lepo zaokrožil naše celotno potovanje delavnic. Učenci in učenke so obogatili svoja sonca z veliko žarki. Menim, da jim je v pomoč bilo to, da smo prej rešili delovni list Moja močna področja, saj so tako dobili občutek, v čem so dobri.

Razprava o delavnici je bila zanimiva, učenci in učenke so povedale, da jim je zanimivo videti, kako dobri so na katerem področju. Čisto na koncu sem jih še vprašala, kako so jim bile te delavnice. Povedali so, da so jim bile zanimive in zabavne.

5. 4 Intervju z razredničarko 4. razreda

Opredelitev

Razredničarka 4. razreda opredeljuje razred z besedami *»eksploziven, energičen, boom«* (A1).

Odnosi

Razredničarka 4. razreda opredeljuje odnose v razredu, kot *»intenzivni odnosi«* (A2). Pojasni tudi razliko odnosov med fanti in dekleti, in sicer *»med seboj so se dekleta lepo ujela«* (A3), *»potem pa so tukaj fantje, ki sta dva zelo povezana, na nek pataloški način«* (A6), *»tukaj je potem izločen tretji fant«* (A7). Kot lahko razberemo iz zgoraj navedenih odgovorov, so odnosi med dekleti zdravi, spodbudni, med tem ko med dvema fantoma odnos ni zdrav in s tem vpliva na izločenost tretjega fanta v razredu.

Socialne veščine

Razredničarka 4. razreda opisuje socialne veščine učencev in učenk naslednje: *»otročji«* v tem smislu, da bi se še igral s kockami, med tem ko ostali bi se raje pogovarjali o najstniških zadevah« (A8). Pri tem fantu opisuje pomanjkanje socialne veščine, kot je sposobnost komuniciranja z drugimi. Pri enemu izmed deklet navaja *»A je zelo sočutna«* (A9), *»včasih jo tudi boli trebuh, takrat se vidi, da jo to obremenjuje«* (A10), *»bo poskrbela za šibkejše, je zanesljiva«* (A11). Ta punca ima razvito sposobnost empatije, razumevanja čustev in krivice nad drugimi. Razredničarka pri ostalih dveh puncah vidi podobno: *»Z se je v šoli v naravi izkazala zelo skrbna«* (A12), *»M je zelo družabna, veliko ji pomenijo vrstniki, je zelo samozavestna«* (A13), *»je zelo skrbna«* (A14). Večina punc v 4. razredu ima osvojene socialne veščine, kot so sposobnost komuniciranja, empatije, razumevanja in izražanja čustev.

Pomanjkanje socialnih veščin

Razredničarka 4. razreda v nekaj primerih navede tudi pomanjkanje socialnih veščin na posameznih področjih. In sicer »Ni dovolj empatična, si upa pristaviti lonček zraven« (A15) »U uporablja veliko kletvic, ima kar bogat besedni zaklad o tem« (A16).

Preventiva

Razredničarka predlaga naslednje preventivne dejavnosti: »da spodbujamo dobro, jih pohvalimo« (A20), »torej, da spodbujam neko dobro samopodobo, krepiti glede na primanjkljaj sošolca« (A21), »da ne takoj na neke negativne stvari« (A22). Tukaj predvsem poudarja, da v učencih iščemo dobre, močne plati in se ne usmerjamo zgolj na slabe. Pomembno se ji tudi zdi sodelovanje med starši in šolo »lepo bi bilo, da bi si tukaj šola in starši podali roko, in da bi sodelovali.« (A25). S tem bi dajali občutek otrokom, da je šola s starši povezana, ter da delujejo skupaj, z otrokom in ne proti njem.

Razredničarka izpostavi tudi »Mogoče tudi to, da delamo v parih ali v skupinah.« (A26), »To sodelovanje, da ni tekmovanje med njimi.« (A27). Torej, učence moramo učiti sodelovanja, soustvarjanja v skupini in ne tekmovanja, kdo je boljši. In navsezadnje »spodbujanje empatije med njimi« (A28), to je tisti najbolj pomemben temelj, ki ga more otrok osvojiti za nadaljnji razvoj in sodelovanje z drugimi.

Kar pa ona sama izvaja v sklopu preventive, pa je izpostavila »pogovarjamo pri razrednih urah, potem socialno učenje« (A29).

Ocena preventive

»Podpora s strani svetovalne službe« (A30), to razredničarka ocenjuje kot najboljšo preventivo na področju medvrstniškega nasilja. Sodelovanje s šolsko svetovalno službo, ko potrebuje pomoč, se ji zdi izrednega pomena.

6. Razprava

Menim, da delavnice na področju socialnih veščin lahko pomembno vplivajo na zmanjšanje medvrstniškega nasilja med otroci in mladostniki. Avtorici Pivec in Kozina (2019, str. 63) navajata, da ravno pozitivni odnosi med vrstniki, učence in učenke na nek način ščitijo pred pojavom medvrstniškega nasilja. S tem, ko otroci razvijejo socialne veščine na področju čustev, njihovega razumevanja in doživljanja, pomembno vpliva na to, da otroci ne razvijajo sovraštva ali antipatije do določenih situacij. Delavnice za preprečevanje medvrstniškega nasilja predstavljajo pomembne preventivne dejavnosti na tem področju.

S tem se strinja tudi razredničarka 4. razreda šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Meni, da je potrebno pri otrocih iskati pozitivne strani in spodbujati dobro samopodobo in sočutje. S tem bi otroci spletli močnejše in boljše odnose med seboj.

Razredničarka navaja, da so odnosi v 4. razredu intenzivni in dinamični. Velika večina učencev in učenk se med seboj dobro razume, si pomagajo, so skrbni in empatični, sočutni. Vendar so v razredu posamezniki, ki izvajajo medvrstniško nasilje nad enim učencem. Ta učenec je šibkejši tako fizično kot psihično, kar meni razredničarka, da predstavlja lažjo žrtev. In za to vedenje meni razredničarka, da je neželjeno oziroma neprimerno. Marn in Markovič (2021, str. 8) navajata, da neželjeno vedenje predstavlja vedenje, če ni prilagojeno okolju, v katerem se pojavlja ter ni pričakovano glede na posameznikovo starost ali njegove sposobnosti.

Razredničarka vidi nekatere učence in učenke bolj socialno spretni, druge manj. Marn in Markovič (2021, str. 5) navajata, da učitelji poročajo, da so najpomembnejše socialne spretnosti učencev »poslušanje, upoštevanje razrednih pravil, sledenje navodilom učitelja, ustrezno iskanje pomoči, sodelovanje s sošolci in kontrola impulzov v konfliktnih situacijah«. Razredničarka navaja, da najbolj razvite socialne spretnosti ima le ena punca v razredu, in sicer, da sledi in upošteva navodila, poišče pomoč, se empatično odziva na nastale situacije, sodeluje s sošolci in zaznava krivice in nasilje med njimi. Pri drugih učencih in učenkah je izpostavila socialno veščino skrbnost. Kot šibke socialne veščine izpostavi antipatijo, ne upoštevanje navodil, nesodelovalnost in pretirane odzive jeze pri posameznih učencih.

Na odnose med otroci pomembno vplivajo čustvene in socialne kompetence. Avtorici Pivec in Kozina (2019, str. 64) uvrščata med čustvene in socialne kompetence samozavedanje, samouravnavanje, socialno zavedanje in odgovorno sprejemanje odločitev. Kot sem že v zgornjem odstavku zapisala so učenci in učenke 4. razreda pred izvedbo delavnic imeli razvite nekatere socialne veščine. Zagotovo pa je bil prostor za izboljšanje vseh socialnih veščin.

Socialne spretnosti so socialno zaželena vedenja, ki otrokom, mladostnikom in odraslim ljudem omogočajo pri drugih izzvati pozitivne odzive in se izogniti negativnim (Marn In Markovič, 2021, str. 5). Razredničarka odnose med učenci in učenkami vidi kot izoblikovane skupine, in sicer med puncami in dvema fantoma. Zaznava nasilje med izvajanjem dveh učencev nad sošolcem. Tudi ena izmed punc se pridruži njima pri izvajanju, ni pa nikoli pobudnica nasilja. Preostale punce se med seboj dobro razumejo.

Pri oblikovanju preventivnih delavnic na temo medvrstniškega nasilja je najprej potrebno opredeliti potek in korake njegove izvedbe. Najboljša oblika preventive je učinkovita in strokovna obravnava medvrstniškega nasilja (Novaković, 2016, str. 29). Razredničarka navaja, da v sklopu preventive se o nasilju pogovarja z učenci in učenkami pri razrednih urah. Pod preventivne dejavnosti navaja tudi predmet Socialno učenje ter podporo šolskih svetovalnih delavk.

Učenci in učenke pred izvedbo delavnic niso zelo pogosto pomagali svojim sošolcem in sošolkam, če so opazili, da nekdo od njih potrebuje pomoč. Med tem, ko se je ta socialna veščina po opravljenih delavnicah okrepila oziroma izboljšala. Veliko učencev in učenk bolj pogosto nudi pomoč svojim sošolcem in sošolkam. Avtorici Marn in Markovič (2021, str. 6) opredeljujeta pod usvojene socialne spretnosti tiste otroke, ki določeno socialno spretnost samozavestno in brez razmišljanja uporabijo.

Na podlagi opazovanja sem ugotovila, da učenci in učenke bolj pogosto ponudijo pomoč svojim sošolcem. To pomoč sem opazila na predzadnji delavnici, ko so tisti, ki so hitreje našli besede na delovnem listu, ponudili pomoč pri iskanju besed tistim, ki so imeli težave. Menim, da je to bilo od njih zelo lepa in velika gesta, ki je nisem pričakovala.

V nekaterih postavkah socialnih veščin se stanje ni spremenilo. Učenci in učenke se pred in po izvedenih delavnicah ne norčujejo iz drugih.

Na podlagi opazovanja sem pred začetkom delavnic sama opazila, da so verbalno močni ter da večkrat komu rečejo kakšno žal besedo. Rezultat me je tako presenetil. Vendar sem po delavnicah spremenila mnenje, saj je razred postal močan, odnosi so postali boljši. To kar je razredničarka povedala v intervjuju, da se dva sošolca spravita na enega sošolca, se ne več dogaja.

Pri eni postavki se je stanje socialne veščine poslabšalo. In sicer, povišal se je odstotek učencev in učenk, ki pogosto skače drugim v besedo, ko drugi govorijo.

Na podlagi samoocenjevalnega vprašalnika in opazovanja sem ugotovila, da so učenci postali bolj zgovorni, veliko sprašujejo, vendar ne zmorejo počakati, da pridejo na vrsto. Že med samo izvedbo delavnic sem to opazila, in tudi učenci ter učenke so to opazile same – to je pokazal samoocenjevalni vprašalnik. Tudi med tretjo delavnico so bile težave s tem, ko dva učenca nista želela sodelovati oziroma poslušati. Med seboj sta komunicirala ter se smejala drug drugemu.

Pri eni izmed postavk sem želela preveriti, kako ravnaajo z lastnino, ki ni njihova. Na podlagi samoocenjevalnega vprašalnika in opazovanja lahko zatrdim, da učenci in učenke razumejo, da če nekaj ni njihovo, ne smejo kar vzeti in jih uporabljati.

Pri peti postavki, ki navaja »opravičim se, ko naredim kaj narobe« je stanje ostalo enako. Učenci in učenke pogosto prepoznajo, ko naredijo kaj narobe in se nato tudi opravičijo. Na podlagi opazovanja sem ugotovila, da tega sama pri učencih in učenkah nisem opazila. Med delavnicami ni prišlo do kakšnih sporov, da bi lahko to opazila.

Šesta postavka »se prepiram« je pokazala spremembo stanja. Spremenilo se je stanje pri učencih in učenkah, ki se ne več prepirajo. Na podlagi samoocenjevalnega vprašalnika, intervjuja z razredničarko in opazovanjem sem tudi sama opazila to spremembo. Učenci in učenke bolje sodelujejo med seboj, zmorejo povedati, če je kaj narobe in ne gredo takoj v prepir. Razredničarka je v intervjuju izpostavila, da en učenec žali in, da se učenci med seboj kar zapletejo v prepire. Sama sem opazila, da je učenec zmanjšal žaljenje in, da ne pride več toliko do prepиров. Med samimi delavnicami so učenci v redu sodelovali, med njimi ni prišlo do konfliktov.

Tudi pri sedmi postavki, ki navaja »udarim svojega sošolca/sošolko« se je stanje spremenilo. Učenci te socialne spretnosti nimajo čisto osvojene. Povečal se je odstotek učencev in učenk, ki pogosto udari svojega sošolca ali sošolko.

Na podlagi samoocenjevalnega vprašalnika za učence in učenke četrtega razreda, intervjuja z razredničarko in opazovanjem sem ugotovila, da se je tekom delavnic odnos med učenci in učenkami spremenil. Opazila sem, da so bolj odprti drug do drugega, si prisluhnejo in si pomagajo, če je le mogoče.

Dinamika na delavnicah je bila odvisna od več dejavnikov. Razen druga delavnica ni bila v celoti izpeljana, saj učenci ter učenke niso želeli sodelovati. To je bila zadnja ura, ki je zelo neugodna za dejavnosti, ki potrebujejo njihovo aktivnost, razmišljanje in sodelovanje. Otroci ne zmorejo slediti toku pouka. To bi morala predvidevati, in ustvariti dejavnosti, ki bi jih bolj

sprostile in v njih vzbudile zanimanje. Ker ko so zagledali papirnato kocko, ki bi jo mogli ustvariti, se je v njih vzbudil odpor. Na dejavnik, ki pa nisem mogla vplivati, je vključitev nove sošolke v njihov razred. Zagotovo je vplivala na njihovo dinamiko. Na samih delavnicah ona ni bila prisotna, saj je ravno tiste dni v tednu manjkala. Vendar na koncu delavnic ni imela več takšen močan vpliv na svoje sošolce ter sošolke. Med njimi so se ustvarili dobri odnosi.

Na podlagi samega opazovanja med delavnicami sem ugotovila, da učenci in učenke zelo dobro prepoznavajo in izražajo svoja čustva. Znajo ubesediti, kadar so žalostni *»počutijo žalostno, ker se veliko prepirajo«* (B1), *»povedali so, da so jezni, ker se je v njihov razred priključila nova učenka«* (B5). To nam kaže, da učenci prepoznajo in razumejo čustva, ki se jim pojavijo ob določeni situaciji.

Med delavnicami smo tudi urili veščine komuniciranja. To pomeni, da sem ob zaznavi nemira v razredu, jih nato opozorila ter počakala, da se umirijo in okrepijo to veščino: *»preveč razživeli, in sem jih zato morala opozoriti in umiriti, da smo lahko nadaljevali z razpravo«* (B4). Učenci in učenke so imeli že med samimi delavnicami tudi težave s tem, da so segali v besedo drugim. V dnevniških zapisih sem zapisala, da sem učence vsakič znova povabila k temu, da so me slišali in niso prekinjali.

Avtorici McGrath in Francey (1996, str. 1 – 2) navajata, da se otroci s posebnimi potrebami uspešneje vključijo v razred, če se učijo socialne veščine. Na podlagi opazovanja lahko to potrdim. Opazila sem, da učenci in učenke zelo dobro sodelujejo med seboj. Menim, da imajo dobro osvojeno veščino sodelovanja, saj so v skupinskih nalogah pokazali veliko zanimanja in sodelovanja: *»delovali so kot skupina«* (B10). In ravno z učenjem tega, so učenci in učenke bili zmožni so – bivanja in sodelovanja v razredu.

Na podlagi opazovanja učencev in učenk sem tudi ugotovila, da učenci in učenke pri sebi opazijo dobre in močne lastnosti *»učenci in učenke so povedali, da jim je zanimivo videti, kako dobri so na tem področju«* (B14). To kaže na to, da so otroci tudi ponosni na svoja dobra področja.

Opazam tudi, da učenec, ki sta ga dva sošolca zafirkavala ter ga izločala iz družbe, je našel mesto v razredu. Razred se je bolj povezal. Spremenil se je tudi odnos med njimi in menoj, kot izvajalko delavnic. Učenci in učenke bolj pristopijo k meni in mi tudi več zaupajo. Na podlagi tega lahko rečem, da so delavnice bile dokaj uspešno izvedene, zagotovo pa je še prostor za izboljšanje.

Kritična ocena metodologije

Za raziskavo sem sestavila ene smernice za delno standardiziran intervju. Bile so sestavljene za intervju razredničarke 4. razredna prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom. Med raziskovanjem sem ugotovila, da bi nekatera vprašanja lahko spremenila in s tem dobila še boljši vpogled v socialne odnose in veščine otrok. Vendar je razredničarka zelo obširno in poglobljeno odgovorila na moja vprašanja.

Za raziskavo sem uporabila tudi samoocenjevalni vprašalnik pred in po izvedbi delavnic za učence in učenke 4. razredna osnovne šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom. Rezultati so pokazali razliko med pred in po izvedenim vprašalnikom pri socialnih veščinah otrok. Po izvedbi delavnic bi lahko uporabila tudi drugače zastavljen samoocenjevalni vprašalnik ali pa zgolj drugače zastavila postavke, in s tem mogoče dobila rezultate, ki bi pokazali drugačno sliko. Saj s tem, ko sem jim dala isti vprašalnik, so lahko učenci in učenke neresnično odgovorili na postavke, ker bi lahko imeli občutek *»zagotovo sem se moral spremeniti v tem«*. Med pisanjem rezultatov pa sem še ugotovila, da bi lahko dodala še več postavk, saj bi s tem lahko raziskala še druga področja socialnih veščin.

Za raziskavo sem uporabila tudi delavnice. Namen delavnic je bila preventiva na področju medvrstniškega nasilja. V prihodnje bi bilo smiselno delavnice izvajati dlje časa in bolj pogosto, saj bi s tem lahko dobili večji napredek in okrepili socialne veščine otrok. Delavnice bi lahko vpeljali tudi v druge ure pouka, kot so na primer razredne ure, dopolnili ali dodatni pouk. V delavnice bi lahko vključili tudi razredničarko in druge učitelje, ki poučujejo tisti razred. Tako bi tudi oni bili pozorni na krepitve njihovih socialnih veščin in odnosov med seboj, in bi s tem lahko jih lahko še eno krepili pri urah, ki jih izvajajo. Delavnice bi lahko pokrile še več socialnih spretnosti in s tem bi učenci in učenke krepile še te.

Po koncu opravljenih delavnic bi lahko izvedla še skupni intervju z učenci in učenkami, in s tem preverila oziroma dobila njihovo mnenje o izvedenih delavnicah. Med samimi delavnicami sem jih povprašala, kako se jim zdi naše sodelovanje in s tem dobila le malce vpogleda v njihovo doživljanje delavnic.

Pridobljenih rezultatov ne morem posplošiti na obe populacije (učence in učenke ter razredničarke) na vseh šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program vzgoje in izobraževanja v Sloveniji v šolskem letu 2022/2023, saj sem intervjuvala razredničarko in izvajala delavnice v 4. razredu iz neslučajnostno izbranih vzorcev.

7. Sklepi

Na podlagi izvedene raziskave ugotavljam naslednje:

- V vlogi povzročitelja nasilja med otroki s posebnimi potrebami so najpogostejše fantje, priključi jim se še ena punca.
- V vlogi žrtve medvrstniškega nasilja med otroki s posebnimi potrebami je najpogostejše le en fant.
- Socialne veščine so med učenci in učenkami različno razvite, pri nekaterih bolj, pri drugih manj.
- Razredničarka 4. razreda vidi pomanjkanje socialne veščine pri enem učencu, da ne zmore komunikacije z drugimi, in, da pri ostalih ni takšno pomanjkanje socialne veščine, da se ne znajo prilagoditi njemu.
- Učenci in učenke se na zaznavo nasilja odzovejo aktivno, s čustvi.
- Odnosi v razredu so dobri, ampak spreminjajoči.
- Delavnice so pozitivno vplivale na razvijanje nekaterih področij socialnih veščin, kot je empatija, pomoč drugim.
- Socialne veščine so bolj razvite pri dekletih, kot pri fantih.
- Otroci zelo dobro prepoznavajo in izražajo čustva ob različnih situacijah.
- Učenci in učenke med seboj dobro sodelujejo.
- Najbolj razvita socialna spretnost pri otrocih s posebnimi potrebami pred izvedbo delavnic je bila pomagati drugim.
- Najmanj razvita socialna spretnost pri otrocih s posebnimi potrebami pred izvedbo delavnic je skakati drugim v besedo, ko govorijo.
- Najbolj razvita socialna spretnost pri otrocih s posebnimi potrebami po izvedbi delavnic je pomagati drugim.
- Najmanj razvita socialna spretnost pri otrocih s posebnimi potrebami po izvedbi delavnic je, da se prepirajo s sošolci in sošolkami.
- Izvedba delavnic na temo socialnih veščin je dala pozitivne rezultate, saj so učenci nekatere socialne veščine bolj razvili.
- Na izvedbo in uspešnost delavnice vplivajo različni dejavniki, kot so na primer počutje, čas, okolica.
- Učenci in učenke so med izvajanjem delavnic uspešno urili veščino komuniciranja, ki so jo včasih dosegli, včasih pa ne.

- Preventivne dejavnosti za preprečevanje medvrstniškega nasilja so sodelovanje s starši, šolsko svetovalno službo in krepitev ter iskanje dobrega v učencih in učenkah.
- Delavnice na področju socialnih veščin najverjetneje lahko prispevajo na zmanjšanje medvrstniškega nasilja med otroki s posebnimi potrebami.

8. Predlogi

Na podlagi izvedene raziskave predlagam naslednje:

- Več preventivnih dejavnosti na temo socialnih veščin v sklopu razrednih ur, ki bi jih izvajale šolske svetovalne delavke na vseh osnovnih šolah v Sloveniji, tako na rednih kot v prilagojenih programih z nižjim izobrazbenim standardom.
- Delavnice na temo prepoznavanja medvrstniškega nasilja, odzivanja nanj in kako ne povzročati nasilja, ki bi jih izvajale šolske svetovalne delavke na vseh osnovnih šolah v Sloveniji, tako na rednih kot v prilagojenih programih z nižjim izobrazbenim standardom.
- Organiziranje kulturnih/naravoslovnih dni na temo zdravih medsebojnih odnosih in prijateljstva, ki bi jih izvajale vse osnovne šole v Sloveniji.
- Delavnice na temo socialnih veščin, ki bi potekale celotno šolsko leto in bi se izvajale v vseh razredih osnovnih šol s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom in redne osnovne šole v Sloveniji.
- Predavanja za starše in skrbnike na temo socialnih veščin, ki bi jih izvedli strokovni delavci na osnovnih šolah v Sloveniji.
- Še naprej naj razredniki sodelujejo s šolsko svetovalno službo.
- Vsi strokovni delavci osnovnih šol tako s prilagojenim kot rednim programom naj poudarjajo pomen empatije, sočutja s pomočjo socialnih iger.
- Razredniki še naj naprej obravnavajo primere medvrstniškega nasilja in s pogovori vseh vpletenih (žrtve, povzročitelji nasilja, opazovalci).
- Osnovne šole v Sloveniji naj sodelujejo z različnimi organizacijami in institucijami, ki bi jih lahko podprli pri načrtovanju in izvedbi delavnic na temo medsebojnih odnosov.

S tem, ko bi preventivne dejavnosti razširili na vse osnovne šole v Sloveniji, bi zagotovo lahko pomembno prispevali k preventivi medvrstniškega nasilja. Učenci bi se naučili prepoznati in uporabiti socialne veščine v različnih kontekstih.

Raziskavo bi lahko razširila oziroma izvedla na naslednje načine:

- Delavnice bi potekale skozi celotno šolsko leto, in bi jo razširila na vse razrede šole s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom.
- Raziskavo bi lahko razširila tudi tako, da bi opravila intervju z učenci in učenkami po izvedenih delavnicah.

- Zanimivo bi bilo izvesti kvantitativno raziskavo, kjer bi anketirala vse starše, otrok s posebnimi potrebami, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom od 1. do 9. razreda, kako oni prepoznajo in opisujejo socialne veščine pri svojih otrocih.
- Lahko bi izvedla tudi raziskavo, kjer bi intervjuvala vse razredničarke in izvedla delavnice na šoli s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom ter posebnim programom vzgoje in izobraževanja ter tako na osnovi reprezentativnih vzorcev ugotovitve posplošila na celotno populacijo.

9. Uporabljena literatura in viri

- Bratož, M. (2004). Integracija učencev s posebnimi vzgojno – izobraževalnimi potrebami. V Š. Krapše (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami* (str. 9 – 51). Nova Gorica: Educa.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2015). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Gale, V. (2014). *Dokaži, da znaš – za starše z učnimi težavami*. Ljubljana: Forma 7.
- Hrovat, T. (ur.) (2015). *NASILJE nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Jerovšek Toth, M. (2020). Medvrstniško nasilje pri otrocih s posebnimi potrebami. V Žerdin, T. (ur.), *O nasilju* (str. 7 – 12). Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije.
- Kesič Dimić, K. (2010). *Vsi učenci so lahko uspešni: Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Košir, K. (2012). Odnosi z vrstniki in učitelji ter njihov pomen za šolsko prilagojenost. *Didactica Slovenica – pedagoška obzorja: znanstvena revija za didaktiko*, (27). Pridobljeno 28. 4. 2023 s https://www.pedagoska-obzorja.si/Revija/Vsebine/PDF/DSPO_2012_27_1.pdf#page=99.
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Košir, K. (2022). Preprečevanje in obravnavanje medvrstniškega nasilja v šoli kot proces socialnega in čustvenega učenja. *Šolsko svetovalno delo*, XXVI (3), Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- McGrath, H. & Francey, S. (1996). *Prijazni učenci, prijazni razredi: učenje socialnih veščin in samozaupanja v razredu*. Ljubljana: DZS.
- Munc, M. (2010). *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.
- Murgel, J. (2006). *Vodnik po pravicah otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: GV Založba.

- Muršič, M., Klemenčič, I., Zabukovec, K., Filipčič, K., Karajić, E., & Bertok, E. (2016). *OSNOVE sistemskega pristopa k medvrstniškem nasilju in evalvacija projekta NasVIZ: priročnik št. 1*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Novaković, T. (ur.) (2016). *Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno – izobraževalnih zavodih*. Pridobljeno 11. 4. 2023 s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/navodila-medvrstnisko-nasilje-viz-2016/files/assets/common/downloads/publication.pdf>.
- Opara, D. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: CENTERKONTURA.
- Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami* (2022). Ur. l. RS 11/2022.
- Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja. V M. Muršič (ur.), *(O)krog nasilja v družini in šoli* (str. 107 – 145). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Rovšek, M. (ur.) (2008). *Otroci s posebnimi potrebami – izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju*. Nova Gorica: Založba EDUCA.
- Rozman, U. (2006). *Trening socialnih veščin*. Nova Gorica: Založba EDUCA.
- Šparemblek, K. (2023). Digitalni sistemi za anonimno poročanje o medvrstniškem nasilju v šolah: Mnenje slovenskih šolskih svetovalnih delavk in razprava o uvedbi. *Šolsko svetovalno delo*, XXVII (1), Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Svetelšek, A. (2017). Socialno – emocionalno funkcioniranje in staranje. *Kakovostna starost*, 20(2). Pridobljeno 28. 4. 2023 s <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/1741-1.pdf>.
- Zakon o osnovni šoli (ZOSn)* (1996). Ur. l. RS 81/06.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZOUPP – 1)* (2011). Ur. l. RS 58/11.
- Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.

10. Priloge

Seznam prilog:

Priloga A: Opisi delavnic in delovni listi

Priloga B: Samoocenjevalni vprašalnik za učence in učenke.

Priloga C: Vprašanja za intervju z razredničarko

Priloga Č: Transkripcija intervjuja

Priloga D: Dnevniški zapisi

Priloga E: Odprto kodiranje

PRILOGA A: Opisi delavnic in delovni listi

1. DELAVNICA: RAZUMEVANJE IN IZRAŽANJE ČUSTEV*

Namen delavnice:

Je spodbuditev razmišljanja o čustvih, občutij sebe in drugih, soočanje s čustvi in izražanje čustev na primeren način.

Cilji delavnice:

- Prepoznavanje čustev drugih
- Primeren odziv na čustva drugih
- Ustrezno podajanje lastnih občutij

Aktivnosti delavnice:

- Kako se počutiš?
- Čustva sošolcev in sošolk

KAKO SE POČUTIŠ:

Namen in cilji: Učenci in učenje razmišljajo o počutju v razredu. Spoznajo, da imamo vsi pravico do doživljanja različnih čustev.

Potek in navodila: Z učenci se postavimo v krog. Med seboj si bomo podajali srednje veliko žogo. Vsak, ki bo dobil žogo, bo odgovoril na vprašanje, kako se počuti v razredu. Odgovor naj tudi vsak učenec in učenka pojasni. Preden poda žogo naprej, pove ime, kateremu bo podal.

Razprava: Ko končamo cel krog, se pogovorimo o tem, kako so se počutili, ko so slišali odgovore svojih sošolcev in sošolk.

ČUSTVA SOŠOLCEV IN SOŠOLK:

Namen in cilji: Učenci in učenke razmišljajo o ustreznih načinih podajanja čustev, občutij v razredu in v šoli.

Potek in navodila: Učencem in učenkam razdelim delovni list *Čustva mene in mojih sošolcev* in jim ga preberem. Podam primer, kako morajo to izpolniti. Učenci in učenke razmišljajo, kako se sami in kako njihovi sošolci ter sošolke izražajo različna čustva. Če potrebuje kdo pomoč, mu pomagam pri izpolnjevanju delovnega lista.

Razprava: Ko učenci in učenke rešijo delovni list, začnemo razpravljati o njihovih odgovorih in jih povabimo, da razmislijo, če opazijo kakšne razlike med lastnim izražanjem čustev ter izražanjem čustev njihovih sošolcev in sošolk.

**Delavnica je povzeta po:*

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ. Ljubljana: IPSOS.*

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s*

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

Delovni list MOJA ČUSTVA IN ČUSTVA MOJIH SOŠOLCEV

Kako **jaz** izražam čustva?

VESELJE

ŽALOST

STRAH

JEZA

Kako pa moji **sošolci in sošolke** izražajo čustva?

VESELJE

ŽALOST

STRAH

JEZA

2. delavnica: MEDSEBOJNI ODNOSI*

Namen delavnice:

Spodbujanje razmišljanja o odnosih v razredu in o tem, kako lahko moje vedenje vpliva na odnose z drugimi.

Cilji delavnice:

- Spodbuditev razmišljanja o odnosih v razredu.
- Spodbuditev razmišljanja o vplivu vedenja na odnose z drugimi.

Aktivnosti delavnice:

- Moja kocka
- Slepec

SLEPEC:

Namen in cilji: Ta vaja se izvede z namenom, da preverimo, kako učenci razumejo zaupanje.

Potek in navodila: Učenci se razdelijo v pare. En učenec zapre oči, drugi učenec pa ga vodi po razredu in ga opozarja na ovire v razredu. Nato se vlogi zamenjata.

Razprava: Učence vprašamo, kako so se počutili ob nalogi.

MOJA KOCKA:

Namen in cilji: Učenci se usmerijo v sebe in se doživljajo kot cenjeno in zanimivo osebo. Pripovedujejo drugim o sebi in s tem ustvarijo medsebojne povezave z drugimi.

Potek in navodila: Na vsako stran kocke učenci napišejo kakšno informacijo o sebi. Na primer: ime; kako se počutim; kaj naredim, ko sem jezen; kaj mi je všeč na prijateljih; kaj si želim, da bi se spremenilo v razredu.

Razprava: Učenci si med seboj predstavijo kocke in si jih ogledajo.

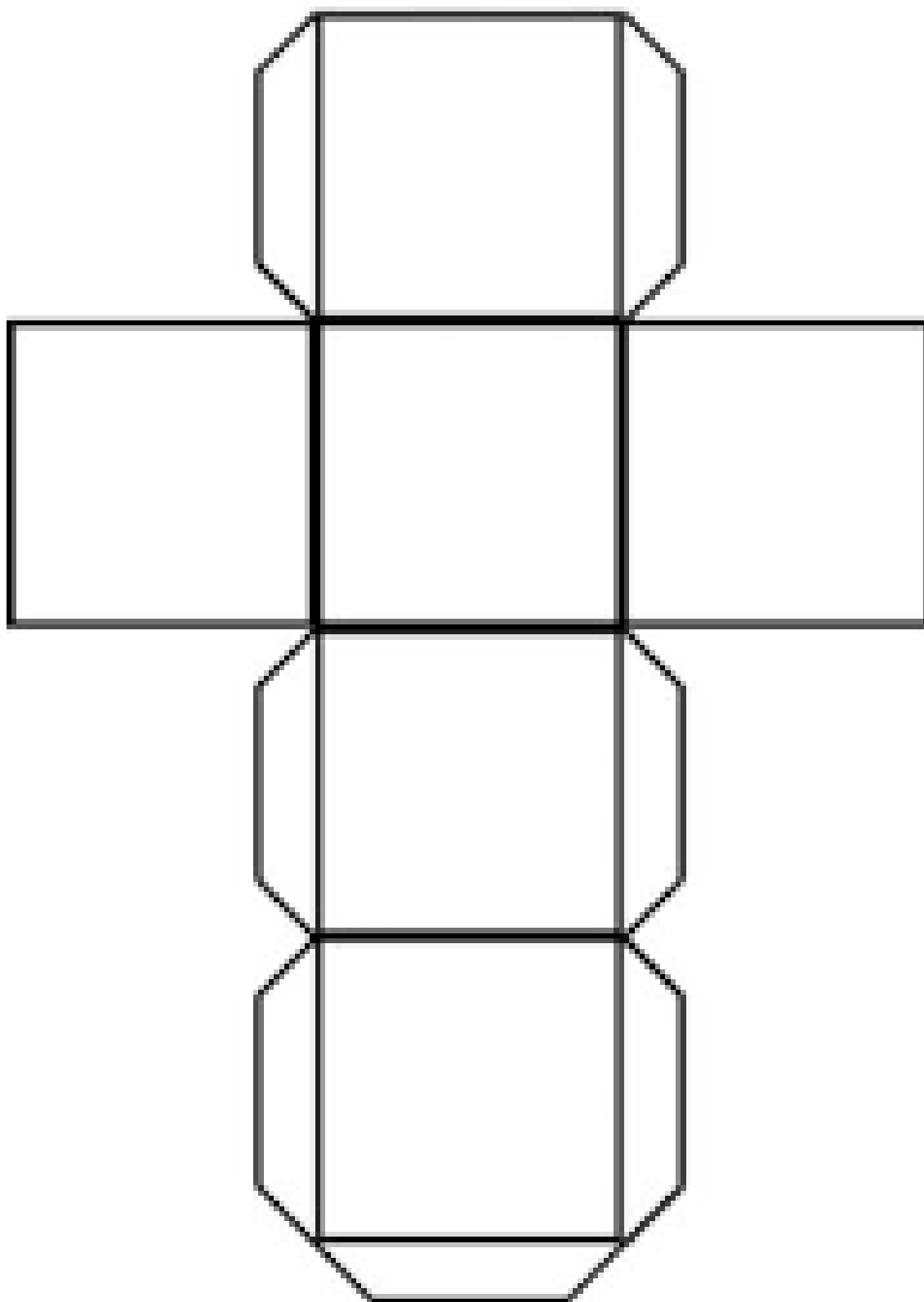
**Delavnica je povzeta po:*

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ*. Ljubljana: IPSOS.

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju* (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

MOJA KOCKA

3. DELAVNICA: MEDVRSTNIŠKO NASILJE*

Namen delavnice:

Je spodbuditev razmišljanja o čustvih, občutij sebe in drugih, soočanje z medvrstniškim nasiljem.

Cilji delavnice:

- Prepoznavanje čustev drugih
- Primeren odziv na čustva drugih
- Ubeseditev, kaj lahko naredim, če sem žrtev medvrstniškega nasilja

Aktivnosti delavnice:

- Samoobramba
- Lahkonočnica

SAMOOBRAMBA:

Namen in cilji: Učenec izrazi in zaščiti svoje interese pred dokaj močno skupino.

Potek in navodila: Vsi učenci razen enega stojijo, se objamejo z rokami in oblikujejo trden krog. Eden učenec stopi v sredino in se skuša prebiti ven. Tisti, ki so povezani v krogu, skušajo na veliko načinov (na primer stiskanje obroča,...) preprečiti učencu v sredini, da se prebije iz kroga.

Razprava: Ko končamo cel krog, se pogovorimo o tem, kako so se počutili, ko so bili znotraj kroga.

LAHKONOČNICA:

Namen in cilji:

Potek in navodila: Učenci prisluhnejo lahkonočnici Poldi Polh hoče stran:

<https://www.lahkonocnice.si/pravljice/poldi-polh-noce-stran>

Razprava: Pogovorimo se o lahkonočnici. Postavim jim naslednja vprašanja: »Kako se je polh počutil, ko so ga zbadali? Ali tudi tebe kdaj zbadajo in kako se ob tem počutiš? Komu lahko ti poveš, če se kaj takega zgodi tvojemu prijatelju ali prijateljici? Kaj lahko narediš ti, če te kdo zbada.«

**Delavnica je povzeta po:*

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ. Ljubljana: IPSOS.*

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s*

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

4. DELAVNICA: PRIJATELJSTVO

Namen delavnice:

Je spodbuditev razmišljanja otrok o sebi, drugih, svojih in tujih lastnostih. Učenci se usmerijo v razmišljanju o samopodobi. Spodbudimo jih k razvoju pozitivnega odnosa do sebe in drugih.

Cilji delavnice:

- Spodbuditev razmišljanja o sebi in drugih
- Mišljenje o svojih sposobnostih
- Razmišljanje o prijateljstvu

Aktivnosti delavnice:

- Sestavljanke
- Prijateljska dlan

SESTAVLJANKA:

Namen in cilji: Učenec izrazi in zaščiti svoje interese pred dokaj močno skupino.

Potek in navodila: Vsi učenci se razvrstijo okoli mize. Dam jim črke abecede, ki sestavljajo skupaj besedo PRIJATELJSTVO. Njihova naloga je, da skupaj sestavijo besedo.

Razprava: Ko končajo sestavljanke, se pogovorimo o tem, kaj je to prijateljstvo.

PRIJATELJSKA DLAN:

Namen in cilji: Delavnica bo skušala pri otrocih spodbuditi njihovo pozitivno samopodobo. Učenci in učenke razmišljajo o tem, kaj je tisto, kar jim je na sošolcih najbolj všeč, in kako to vpliva na njihove odnose.

Potek in navodila: Učencem in učenkam razdelim prazen bel list. Učenec ali učenka na sredino lista naredi obris svoje dlani in nanj napiše svoje ime. Nato prosi svoje sošolce in sošolke, naj v njihovo dlan napišejo nekaj, kar jim je najbolj všeč na njem/njej. Dlan nato izrežejo in pobarvajo. Izdelamo plakat z dlanmi in ga obesimo v učilnici na steno.

Razprava: Učence in učenke povabim, da razmislijo o tem, ali tudi sami opazijo te lastnosti kot jih opazijo njihovi sošolci in sošolke?

**Delavnica je povzeta po:*

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ. Ljubljana: IPSOS.*

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s*

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

5. DELAVNICA: VEDENJE*

Namen delavnice:

Je spodbuditev razmišljanja otrok o primernem in neprimernem vedenju ter o njegovem vplivu na ljudi okoli njih.

Cilji delavnice:

- Pomen neprimernega vedenja v odnosu z drugimi
- Pomen primernega vedenja v odnosu z drugimi

Aktivnosti delavnice:

- Neprimerno vedenje
- Prijateljska dlan

NEPRIMERNO VEDENJE:

Namen in cilji: Učence spodbudimo k razmišljanju o neprimernem vedenju, o vzrokih neprimernega vedenja in o posledicah le – tega v odnosu z drugimi. Učence spodbudimo tudi k razmišljanju o pomenu primernega vedenja v odnosu z drugimi.

Potek in navodila: Učencem razdelimo delovni list Neprimerno vedenje. Skupaj preberemo navodila, nato pa vsak učenec zase rešuje delovni list. Na koncu preberemo skupaj odgovore in razložimo pojme.

Razprava: Učence in učenke povabim k razpravi, ali se tudi sami kdaj tako vedejo, zakaj, do koga.

Rešitev delovnega lista: prepiranje, pretep, zmerjanje, žaljenje, laganje, norčevanje, obrekovanje, neposlušnost, nevljudnost, preklinjanje.

*Delavnica je povzeta po:

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ. Ljubljana: IPSOS.*

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s*

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

R	T	D	Z	P	K	D	U	D	J	B	E	R	L
E	Z	M	E	R	J	A	N	J	E	R	B	S	C
L	F	O	K	E	S	Z	D	L	F	I	Š	Č	O
C	Z	B	K	T	O	F	I	C	L	T	D	P	B
N	O	R	Č	E	V	A	N	J	E	S	G	G	R
E	Š	Z	S	P	A	V	C	P	V	D	E	K	E
V	E	R	T	Ž	S	D	Š	C	L	S	T	S	K
L	B	P	R	E	P	I	R	A	N	J	E	S	O
J	N	E	P	O	S	L	U	Š	N	O	S	T	V
U	E	U	F	L	V	H	J	L	E	R	T	L	A
D	E	R	T	A	Z	I	O	P	Š	A	S	G	N
N	C	V	B	G	U	E	E	O	K	D	H	V	J
O	M	B	C	A	M	Ž	A	L	J	E	N	J	E
S	L	J	H	N	R	E	S	O	P	G	T	D	J
T	E	R	Z	J	C	H	I	F	D	H	U	B	D
E	G	P	R	E	K	L	I	N	J	A	N	J	E

NEPRIMERNO VEDENJE

V mreži se skriva 10 besed, ki so povezane z neprimernim vedenjem. Poišči jih in jih zapiši na črte.

R	T	D	Z	P	K	D	U	D	J	B	E	R	L
E	Z	M	E	R	J	A	N	J	E	R	B	S	C
L	F	O	K	E	S	Z	D	L	F	I	Š	Č	O
C	Z	B	K	T	O	F	I	C	L	T	D	P	B
N	O	R	Č	E	V	A	N	J	E	S	G	G	R
E	Š	Z	S	P	A	V	C	P	V	D	E	K	E
V	E	R	T	Ž	S	D	Š	C	L	S	T	S	K
L	B	P	R	E	P	I	R	A	N	J	E	S	O
J	N	E	P	O	S	L	U	Š	N	O	S	T	V
U	E	U	F	L	V	H	J	L	E	R	T	L	A
D	E	R	T	A	Z	I	O	P	Š	A	S	G	N
N	C	V	B	G	U	E	E	O	K	D	H	V	J
O	M	B	C	A	M	Ž	A	L	J	E	N	J	E
S	L	J	H	N	R	E	S	O	P	G	T	D	J
T	E	R	Z	J	C	H	I	F	D	H	U	B	D
E	G	P	R	E	K	L	I	N	J	A	N	J	E

6. DELAVNICA: SAMOPODOBA*

Namen delavnice:

Je spodbujanje razmišljanja učencev in učenk o svojih sposobnostih, dobrih strani in o sebi. Usmerimo jih k razvoju pozitivnega odnosa do sebe.

Cilji delavnice:

- Razmišljanje o svojih sposobnostih in talentih.
- Spodbuditev pozitivnega samovrednotenja.

Aktivnosti delavnice:

- Moja močna področja
- Sonce uspeha

MOJA MOČNA PODROČJA:

Namen in cilji: Z delavnico spodbudimo razmišljanje učencev in učenk o svojih zmožnostih.

Potek in navodila: Učencem in učenk razdelim delovni list Moja močna področja. Učenci razmislijo, ali jim napisane stvari gredo dobro od rok ali ne, in pobarvajo obrazke.

Razprava: Učence in učenke povabim, da predstavijo, na katero področje so najbolj ponosni.

SONCE USPEHA:

Namen in cilji: Z delavnico spodbujamo učence in učenke k pozitivnem samovrednotenju.

Potek in navodila: Učencem razdelim prazen bel A4 list. Povabim učence in učenke k razmišljanju, kaj vse znajo delati. Podam navodila, da najprej na list narišejo krog in vanj vpišejo svoje ime. Temu krogu naj dodajo toliko žarkov, kot se spomnijo stvari, v katerih so dobri. Nato izdelek pobarvajo in predstavijo svojim sošolcem in sošolkam.

Razprava: Učence povabim k pogovoru o tem, kako jim je bilo izdelati svoje sonce. Ali jim je to predstavljalo težavo ali ne? Kako so se počutili ob tem, ko so videli, koliko stvari zmorejo?

**Delavnica je povzeta po:*

- Mušek, Lešnik, K. & Lešnik Musek, P. (2017). *vedenje, takšno in drugačno: Priročnik za 2. triletje OŠ*. Ljubljana: IPSOS.

- Lajmsner, T., & Okorn, A. (2015). *Trening socialnih veščin pri učencih z motnjo v duševnem razvoju* (Magistrsko delo). Pridobljeno 25. 4. 2023 s

<https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=54009&lang=slv&prip=rul:1458576:d2>.

MOJA MOČNA PODROČJA

Rišem

Računam

Berem

Pojem

Plavam

Igram nogomet

Plešem

Igram na glasbilo

Pomagam sošolcem

Igram računalniške igre

Vir: internet

PRILOGA B: Samoocenjevalni vprašalnik za učence in učenke

SOCIALNI ODNOSI V RAZREDU

Pri vsaki povedi v okvirček označi X, ki opisuje kako pogosto to počneš.

	POGOSTO	VČASIH	NIKOLI
1. Pomagam sošolki/sošolcu.	☐	☐	☐
2. Se norčujem iz drugih.	☐	☐	☐
3. Skačem drugim v besedo, ko govorijo.	☐	☐	☐
4. Vzamem stvari, ki niso moje in jih uporabljam.	☐	☐	☐
5. Opravičim se, ko naredim kaj narobe.	☐	☐	☐
6. Se prepiram.	☐	☐	☐
7. Udarim svojega sošolca/sošolko.	☐	☐	☐

PRILOGA C: Vprašanja za intervju z razredničarko

VPRAŠANJA ZA RAZREDNIČARKO 4. RAZREDA

1. Če bi z eno besedo morali opisati letošnji 4.razred, katera bi bila ta beseda?
2. Kako bi opisali odnose med učenci in učenkami v 4. razredu?
3. Pri katerih socialnih veščinah imajo po vašem mnenju učenci v razredu največ težav?
4. Na kaj vpliva pomanjkanje socialnih veščin učencev in učenk?
5. Kaj po vaših izkušnjah bi morali storiti glede medvrstniškega nasilja?
6. Ali lahko kaj delate na podlagi preventive za medvrstniško nasilje v vašem razredu?
7. Kako ocenjujete to preventivo?

PRILOGA Č: Transkripcija intervjuja

E: Če bi z eno besedo morali opisati 4. razred, katera bi to bila?

U: Tak eksploziven, energičen, boom. No, zdaj sem že kar tri povedala.

E: V redu je, so si vse kar podobne. Kako pa bi opisali odnose med učenci?

U: Mogoče je že kar ta beseda povzela – taki intenzivni odnosi. Tudi če se kregajo, se skregajo, če se imajo radi, se imajo radi. Zelo je intenzivno. Zdaj trenutno je situacija, v razredu so 4 dekleta in 3 fantje. Med seboj so se dekleta lepo ujela. Na začetku šolskega leta, so izločile eno punco, potem drugo. Se znotraj deklet vseeno ustvariti dve skupinici, ampak vse štiri lepo sodelujejo med seboj. Moram reči, da med njimi od novega leta ter do sedaj ni bilo kakšnega konflikta, takšnega večjega. Je to takšen bolj zaprti krog. Potem pa so tukaj fantje, ki sta dva zelo povezana, na nek pataloški način. Se dopolnjujeta tam, kjer se ne bi rabila, v smislu tega, da A posnema U, predvsem kot negativen zgled, tako v kletvicah in nasilju, z žaljenjem in tako naprej. Skratka, tukaj je potem izločen tretji fant, P. P si želi družbe, hkrati pa včasih sam naredi takšno situacijo, npr. pride zraven in kar začne razlagati in pričakuje, da ga bodo vsi kar poslušali. Ampak oni pa, bolje bi bilo, če bi prišel, malo jim prisluhnili. On je pač avtist, in ne razume takoj socialnega konteksta, ne v slabem namenu. Ali pač pride do punc, jih lepo prosi, če se jim lahko pridruži, punce pa mu odgovorijo, da ne zdaj, in se on jezi nanje. Tako da ni vedno, da so oni vedno žaljivi, čeprav večino krat so, včasih pa je tudi on s svojim vedenjem ali reakcijo povzroči prepir. In potem punce rečejo, saj smo mu lepo rekle, da zdaj ne, on se pa kr odzove s tem, da se noben ne želi družiti z njim. In s tem se potem povzroči neka verižna reakcija. P je tudi fizično šibkejši, »otročji« v tem smislu, da bi se še igral s kockami, med tem ko ostali bi se raje pogovarjali o najstniških zadevah. On je potem takšen poligon za druge, kjer si lahko dvigujejo svoj ego, ta narcistični. Hkrati pa je P intelektualno močan, kar pa tudi povzroča ljubosumje drugih. To predvsem pri U, ki se razjezi, če on dobi 4, med tem ko P 5. U dobi moč nad P, ko vidi, da P lahko jezi in se počuti močnejšega, ker lahko vpliva na nekoga. P je za U tak primeren primer, ki ga lahko poniža, A pa ga še malo po rami potreplja in je dvakrat zmagal. To še nismo čisto izkoreninili. Je malce drugače od obiska policista, se pa še pojavlja. To je seveda težko, da bomo to rešili kar čez noč.

E: O, super. Hvala, da si tako izčrpno opisala odnose. Pri katerih socialnih veščinah imajo učenci največ težav? Lahko tudi v katerih so pa dobri?

U: Bom najprej z dobrim začela, je lažje. Se pravi, da so socialno močni, je različno. A je zelo sočutna. Bi kar vsakega opisala, mi bo tako lažje. Do P sočustvuje, se vidi, da je malo v stiski, ko se spravijo na P. Potem tudi kaj reče, ampak ne tako, da bi dala roke ob bok in rekla nehajte, ampak jim bo vseeno kaj dala pod nos. Včasih jo tudi boli trebuh, takrat se vidi, da jo to obremenjuje. Bi rekla, da ona je socialno najmočnejša v razredu. Bo poskrbela za šibkejše, je zanesljiva, vem, da se lahko nanjo lahko zanesem. Tudi če kaj naredi narobe, pa nič kaj tako hudega, takoj reče »pardon, učiteljica. Ne bom nikoli več.« in potem ne nadaljuje z vedenjem. Je edino malce neorganizirana, ima neurejene potrebščine.

Z je učno šibka, ampak se je v šoli v naravi izkazala zelo skrbna, kot ena mamica za mlajše otroke. Jih bo roke držala, jih ne bo spustila. Ima čut za te mlajše otroke. Zdaj v razredu, ko je prišla, se jo je U kar lotil, ampak sedaj si pa je že zborbala svoje mesto. Žaljk več ne slišim o njej, edino od fantov iz 7. razreda. Zнала si je izboriti mesto. Edino, kar je, da se smeji takrat, ko nekdo nekoga žali ali mu kaj naredi. Tukaj se pa ne bo zoperstavila, in s tem spodbudi ostale. Se mi zdi, da to naredi, ker želi pripadat. S tem izkaže neko podporo.

M je zelo družabna, veliko ji pomenijo vrstniki, je samozavestna. Ne bo šla v neka žaljenja. Si večkrat podaja papirčke z E. Ona odkar so bili v šoli v naravi, se počuti zelo domače v razredu, včasih tudi preveč. Je zelo skrbna, hodi po bratca in sestro v šolo. Sprejema zelo odgovorne naloge, glede na njeno starost.

E je včasih, zdaj malo manj, kar dolgo je imela vlogo »dvornega norčka«. Raje je brisala tablo tako, da so se ji drugi smejali, in to ji je bilo všeč. Zdaj več ne dela tega, se počuti sprejeto od drugih. Ker je prišla malo kasneje v šolo, si je mogla izboriti mesto. Kar se tiče medvrstniškega nasilja, je takšna, da se bo pridružila, ni pobudnica, ampak bo na primer pokazala jezik. Ni dovolj empatična, si upa pristaviti lonček zraven. Je v skupini dobro sprejeta.

E: Super. Ali bi še lahko povedala kaj o socialnih veščinah pri fantih?

U: Fantje pridejo tukaj bolj do izraza, kot pa punce. Vsak za sebe svet. P je avtist, je zelo kompleksen. Ravno danes je bila takšna situacija, ko je on izzval. In sicer, da je A udaril po riti, ker mu je bilo dolgčas, A pa ga je potem polil z vodo, nato pa je P igral žrtev. Sam je pa bil pobudnik. A je tudi avtist. P si želi družbe, ne želi biti sam v svojem svetu. Ko ima dober dan, začne tudi kar sam od sebe žvižgati, da dobi pozornost. Otrokom ga je težje razumeti, kaj ta avtizem sploh pomeni. P s svojim vedenjem izzove vedenje U.

U druge žali, ponižuje. Pa ne rabi biti to P, se odzove na vse. Na primer smo imeli pisatelja Zupana, in on je rekel »župa (juha)«. Takoj asociira na nekaj slabega. On, da bi rekel nekaj lepega, je zelo težko. Ga moraš res usmeriti v to, da reče nekaj lepega. On v tem uživa. On tega ne obžaluje. Tudi, če ga nato opozoriš, ali da dobi kakšen opomin, ne bo prenehal, malo ga bo zajezilo. Doma ima kar nekaj manevrskega prostora, kjer to krepí. U uporablja veliko kletvic, ima kar bogat besedni zaklad o tem. Mama ga pri tem opravičuje, da ima slab dan, da je jezen. Ampak to ni opravičilo, preprosto ne sme. Če tudi si v stiski, se ne odzoveš tako. A mu je tako priročen pajdaš. Drug iz drugega sta zvelkela na plan najslabše.

Recimo, ko je danes P izzval A, je A rekel »kaj bo ta kurac mali«, sploh ni rabil reči imena, ko so že vsi vedeli kdo je to, in tudi ti dve besedi – slabšalni, poniževalni.

E: Na kaj vpliva pomanjkanje socialnih veščin?

N: Avtizem kot tak, potem razvojna nezrelost. Mogoče še neki primarni vzorci, ki so negativni in tukaj pridejo do izraza.

E: Kaj bi mogli narediti glede medvrstniškega nasilja?

N: Uh, to pa je težko vprašanje. Ko bi le imeli čudežno palčko.

E: Mogoče ta čudežna palčka, kaj bi torej mogli narediti?

N: Je več manjših segmentov. Da spodbujamo dobro, jih pohvalimo. Torej, da spodbujam neko dobro samopodobo, krepiti glede na primanjkljaj sošolca. Torej boljša samopodoba, in da potem ne bi doživljal stisko, ker najslabše bere v razredu, ampak da se sprejme, tako tudi svoje šibkosti. Ker U ima ta občutek, da on mora biti najboljši pri vsem, zelo je v stiski, ko so drugi boljši od njega. Da bi dobil to sporočilo, sprejememo takšnega kot si, v redu si. Da ne takoj na neke negativne stvari. Da iščemo torej pozitivno, da ozavestimo to. Da ni nekaj samoumevno, torej na primer, da mu reče daj mi škarje, med tem ko bi lahko rekel ali mi posodiš škarje in bi se mu zahvalil. S tem se tudi gradijo odnosi. Potem tudi sočustvovanje. Smo že delali primere, na primer, če v razred pride temnopolti, to gre, ampak če rečem, da pride pa notri Albanec ali Slovenec, to pa ne bo šlo. Torej več se o tem pogovarjat. No, potem pa tudi ko pride kakšen hujši dogodek, tukaj pa potem je treba poseči po nekih sankcijah. In to spremljanje. Všeč mi je, ko z U tedensko spremljata njegovo vedenje, da se to sproti razčistijo. In da se ob teh težkih dogodkih, sodelovanje s starši. Lepo bi bilo, da bi si tukaj šola in starši podali roko, in da bi sodelovali. Tako bi tudi otrok začutil, da smo povezani in ga tako postavimo v pozicijo, kjer se vidi, da držijo skupaj. Mami od U tudi sedaj vsak konec

tedna pošljem povzetek tedna. Zdi se mi torej pomembno sodelovanje s starši. Mogoče tudi to, da delamo v parih ali v skupinah. To sodelovanje, da ni tekmovanje med njimi. Mogoče tudi kaj je avtizem, ker ne razumejo kaj je to. Potem tudi to spodbujanje empatije med njimi. In tudi to, da jim je mar za to, da bi se on počutil dobro v tem razredu. Torej to neke dejavnosti, pogovori.

E: Torej, kako ocenjuješ to preventivo, ki si jo omenila na koncu?

N: Oh, to je težko meriti. Sicer je preventiva pomembna, in se pozna. Je to neka kapljica v morje, ki ga bo počasi pobarvala. V prvi vrsti zagotovo preventiva. Da se postavi neka pravila v razredu. So socialno šibki, zagotovo je povezano s tem, ker so intelektualno šibkejši. In ko pride do problema, vidijo tedaj samo eno ali dve rešitvi. Šele kasneje po pogovoru vidijo, kaj bi še lahko naredili. Razredne ure, tega bi še bilo treba več. Mi smo vzgojno – izobraževalna ustanova, vendar mam več izobraževalnega dela kot vzgojnega. Pa če bi imel več časa za vzgojni del, ker tukaj potrebuješ čas. Se bo zagotovo poznalo, če boš na čem delal več časa. Potem tudi je dobro socialno učenje, sicer vse, kar počne svetovalna služba. Da ste tako močni, da sprejmete otroke na pogovor.

PRILOGA D: Dnevniški zapisi

1. delavnica: RAZUMEVANJE IN IZRAŽANJE ČUSTEV

Prvi del delavnice je bil učencem in učenkam zelo zanimiv, predvsem, ker je bila prisotna žoga z velikim nasmeškom, ki so se je želeli vsi dotakniti. Vendar so potem, ko so se vsi dotaknili žoge, bili pripravljeni sodelovati. Odgovori so me kar presenetili, nisem pričakovala takšne iskrenosti od njih. Vsi so odgovorili, da se počutijo žalostno, ker se veliko prepirajo. Zelo težko so samo poslušali svoje sošolce in sošolke, saj so želeli pri vsakem odgovoru, povedati svojo stran zgodbe. Ker pa to ni bil namen dejavnosti, sem jim nekajkrat ponovila navodilo, da moramo poslušati in spoštovati to, kar povedo njihovi sošolci. Pri izpolnjevanju delovnega lista so nekateri učenci potrebovali pomoč, eni pri samem zapisovanju, drugi pa pri razmišljanju (niso vedeli, kako njihovi sošolci izražajo čustva). Ob postavljanju podvprašanj (na primer, ko sošolec dobi zelo dobro oceno, kako se odzove), jim je uspelo izpolniti delovni list. Lažje jim je bilo izpolniti zase, kako doživljajo čustva. Razumeli so tudi, katere okoliščine jih razveselijo, razžalostijo, ujezijo in prestrašijo. Ko smo se nato pogovarjali o izražanju čustev, so učenci prikazali, kako to izražajo. Ob tem so se malce preveč razživali, in sem jih zato morala opozoriti in umiriti, da smo lahko nadaljevali z razpravo.

2. delavnica: MEDSEBOJNI ODNOSI

Ko sem že vstopila v razred, sem začutila, da energija med njimi ni dobra. Zato sem jih najprej vprašala, kako se počutijo. Povedali so, da so jezni, ker se je v njihov razred priključila nova učenka. Nova učenka ni bila prisotna na tej delavnici, saj je odšla prej domov. Povedali so mi, da jim ni všeč in, da ne želijo, da obiskuje njihov razred. Pogovorili smo se tudi o tem, kako je bilo takrat, ko se je v mesecu oktobru v razred priključila nova učenka, sedaj pa so med seboj zelo dobri prijatelji. Menim, da so imeli zaradi tega slab dan, bili so utrujeni, razdraženi in posledično še zadnja ura, kar je pripomoglo k temu, da delavnica ni bila v celoti izvedena. Sem mnenja, da je ta pogovor bil pomemben, saj sem učencem prisluhnila in poskušala razumeti njihovo vedenje in odzivanje.

Ko smo končali s pogovorom o tem, je sledila prva dejavnost druge delavnice. Učenci so se razdelili v pare, in to jim ni predstavlja težave. Navodila sem jim morala večkrat ponoviti, saj so me med govorjenjem prekinjali, s komentarji, kot zakaj morajo to delati, ne da se jim. Vseeno sem vztrajala pri tem, da dejavnost izvedemo. Ko so se začeli premikati po prostoru, je dinamika postala boljša. V razredu se je zaslišal smeh in besede skrbi za tistega, ki je bil »slep«. Ko smo končali z dejavnostjo, sem jih vprašala, katera vloga jim je bila težja. Vsi so odgovorili, da tista,

ko so bili slepi. Niso bili povsem sproščeni, ker niso vedeli, kje v prostoru so, vendar so zaupali tistemu, ki jih je vodil.

Druga aktivnost delavnice pa se je že začela s komentarji, da se jim ne da pisat, da je to »brezveze«. Kljub poskusom, da bi jih navdušila, jih nisem mogla. Kot sem že zgoraj omenila, sem razumela, da zaradi vseh okoliščin, delavnica ni mogla biti izpeljana v celoti. Vseeno pa je bilo koristno, da smo se pogovarjali o njihovih čustvih, saj so jih zelo dobro prepoznali.

3. delavnica: MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Ko sem vstopila v razred, sem začutila, da so učenci in učenke dobro razpoloženi. Že takoj so me vprašali, kaj pa bomo danes počeli. Tako sem začela s predstavitvijo prvega dela delavnice. Izkazali so zanimanje, takoj so se postavili v krog in vsak je želel biti v sredini kroga. Med igro smo se veliko nasmejali, saj so učenci iskali razne načine, kako pobegniti iz kroga. Nekaterim je iz kroga uspelo pobegniti, drugim ne. Tistim, ki ni uspelo priti iz kroga, niso izkazali, da bi zaradi tega bili žalostni ali jezni. Ko so bili vsi v vlogi tistega, ki mora pobegniti iz kroga, sem jih povabila k delitvi njihovih počutij, ko so bili znotraj in zunaj kroga. Ko so bili znotraj, so bili nekateri veseli, nekateri so se počutili osovraženo, ker jih niso spustili ven iz kroga, spet drugi pa so bili, da jim je to bilo v redu, nič posebnega. Ko so bili zunaj kroga, so se vsi počutili v redu. Pogovarjali smo se o tem, da je pri tem bilo potrebno veliko skupinskega sodelovanja, da niso svojemu sošolcu ali sošolki pustili ven. Na koncu nisem speljala pogovor v smer, kjer bi jih nagovorila v razmišljanje o tem, kako se potem počuti žrtev nasilja, če jo skupina potisne v kot. Sedaj ko reflektiram nazaj, sem dobila to idejo, v tistem trenutku pa se tega nisem spomnila.

V drugem oziroma zadnjem delu delavnice smo prisluhnili lahkonočnici z naslovom Poldi polh hoče stran. V lahkonočnici nastopajo živali, kot so polh Poldi in njegova družina, veverice ter zajček Zaupko. Poldija polha so njegovi brati zafrkavali. Zaradi tega pobegne od doma. Na poti sreča veveričke, ki mu predstavijo zajčka z imenom Zaupko. Zaupajo mu, kako se doma norčujejo iz njega. Zajček Zaupko mu svetuje, mu pove, da so tudi njega zafrkavali in kako se on odzove na nasilje. Poldi Polh dobi nove prijatelje in se vrne k svoji družini. Večina učencev je poslušala, medtem ko sta se dva učenca smejala ter zafrkavala. Ko sem ju opozorila, da naj prisluhneta, sta mi odgovorila, da onadva raje gledata filme, kot pa to poslušata. Vendar sta po nekaj opozorilih, vseeno poslušala do konca. Po koncu smo se zopet usedli v krog ter se pogovarjali, kaj so slišali, kako se je počutil polh in podobno. Učenci so razumeli pomen zgodbe, zgodba je v njih prebudila razna občutja, začeli so govoriti, kaj kdo v razredu dela in, da jih to moti. Razprave nismo mogli dokončati, saj je ura prehitro minila. Tako nismo mogli

nagovoriti to, kaj lahko naredijo v primeru, če so žrtve medvrstniškega nasilja ali če je kdo drug žrtev tovrstnega nasilja.

4. delavnica: PRIJATELJSTVO

Tudi tokrat, ko sem stopila v razred, je bilo dobro vzdušje. V prvem delu, ko so morali otroci sestaviti sestavljanko PRIJATELJSTVO, so učenci in učenke zelo sodelovali. Iskali so besede, sestavljali razne besede iz teh črk ter prosili za pomoč. Vendar sem vztrajala, da so besedo sami poiskali. Delovali so kot skupina. Ko so ugotovili, da je beseda prijateljstvo, so se zelo razveselili. Pogovorili smo se, kaj za njih pomeni prijateljstvo. Povedali so, da je za njih prijateljstvo to, da si prijazen, da lahko nekomu zaupajo in, da se ne prepiraš.

V drugem delu delavnice sem jim razložila navodila za izdelavo plakata s prijateljskimi dlani. Najprej niso razumeli, zakaj morajo to narediti. Obrisi dlani jim ni delal težav, so jih samostojno in hitro naredili. Potrebovali so malo več usmerjanja pri pisanju, vendar na koncu so bili že samostojni. Ena učenka je potrebovala pomoč pri zapisih, povedala mi je, kaj želi napisati, jaz pa sem ji črkovala, kako mora to napisati. Ko so vsi napisali svojim sošolcem, kaj jim je všeč na njim, sem razdelila dlani nazaj in jim dala nekaj časa, da so prebrali, kaj so sošolci napisali o njih. Na obrazih sem videla nasmeške, in ko sem jih vprašala, kako se sedaj počutijo, so vsi odgovorili, da super, da jim je všeč to, kar so o njih napisali sošolci. Nato sem jih povabila, da skupaj še izdelamo plakat, kamor bomo prilepili dlani. Na sredino lista so napisali besedo PRIJATELJSTVO, okoli nje pa so prilepili dlani. Plakat smo pritrdili na steno in sklenili, da bodo večkrat pogledali nanj in tako videli, kaj si sošolci in sošolke mislijo o njih.

5. delavnica: VEDENJE

Tudi tokrat je bilo vzdušje dobro. Ko sem učencem razdelila delovne liste, smo se najprej pogovorili o tem, kaj pomeni neprimerno vedenje. Učenci in učenke so dobro razločile med primernim in neprimernim vedenjem. Nato so začeli z reševanjem delovnega lista. Imeli so nekaj težav z iskanjem besed, saj so jim nekatere besede bile nove (na primer obrekovanje). Nekaj časa sem pustila, da so besede iskali sami, ko pa sem ocenila, da se jim je zaustavilo, pa sem besede, ki jih morajo najti, zapisala na tablo.

Pozitivno presenečena sem bila, s kakšno vnemo so iskali besede. Ko sem pripravila to delavnico, sem imela dvome, ali jim bo pretežko, saj so 4. razred. Vendar so se moji dvomi razblinili takoj, ko je v razredu nastala tišina in, ko so s takšno vnemo iskali besede. Razumela sem tudi njihovo stisko, ko nekaj besed niso našli. Zavedala sem se, da so nekatere besede nove

za njih (na primer obrekovanje) in, da jim lahko pomagam s tem, da besede zapišem na tablo. Zatem so besede našli hitro.

Razprava je potekala dobro, učenci so sodelovali v pogovoru. Ob razložitvi besed so tudi sami podajala primere, da so potem res dobro razumeli, kaj to pomeni. Nagovorili smo tudi, kako se potem vedemo v šoli, ali takšno vedenje spada sem ali ne. Učenci so razumeli, kaj je to neprimerno in kaj primerno vedenje.

6. delavnica: SAMOPODOBA

Zadnja delavnica je potekala brez težav, vzdušje v skupini je bilo sproščeno, učenci so bili zelo sodelovalni. Delovni list Moja močna področja jim je bil razumljiv, in niso potrebovali kakšne dodatne razlage. Tudi pri pogovoru so bili zelo komunikativni, vsi so si izbrali eno ali več področij, na katere so najbolj ponosni.

Drugi del delavnice je lepo zaokrožil naše celotno potovanje delavnic. Učenci in učenke so obogatili svoja sonca z veliko žarki. Menim, da jim je v pomoč bilo to, da smo prej rešili delovni list Moja močna področja, saj so tako dobili občutek, v čem so dobri.

Razprava o delavnici je bila zanimiva, učenci in učenke so povedale, da jim je zanimivo videti, kako dobri so na katerem področju. Čisto na koncu sem jih še vprašala, kako so jim bile te delavnice. Povedali so, da so jim bile zanimive in zabavne.

PRILOGA E: Odprto kodiranje

ODPRTO KODIRANJE

RAZREDNIČARKA 1 – A

OZNAKA	ENOTA	POJEM,KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
A1	Eksploziven, energičen, boom.	udaren odnos	opredelitev razredničarke	opredelitev
A2	Intenzivni odnosi	dinamičen odnos	fleksibilen odnos	odnos
A3	Med seboj so se dekleta lepo ujela.	dober odnos	medsebojna povezanost	odnos
A4	Na začetku šolskega leta, so izločile eno punco, potem drugo.	izločanje iz družbe	psihično nasilje	primer (oblike)
A5	Se znotraj deklet vseeno ustvariti dve skupinici, ampak vse štiri lepo sodelujejo med seboj.	sodelovanje med dekleti	medsebojna povezanost	odnos
A6	Potem pa so tukaj fantje, ki sta dva zelo povezana, na nek pataloški način.	sodelovanje med fantoma	medsebojna povezanost	odnos
A7	Tukaj je potem izločen tretji fant.	izločenost iz družbe	psihično nasilje	primer (oblike)
A8	»otročji« v tem smislu, da bi se še igral s kockami, med tem ko ostali bi se raje pogovarjali o najstniških zadevah.	raje se igra, kot pogovarja o najstniških zadevah	sposobnost komuniciranja	socialne veščine
A9	A je zelo sočutna.	sočutna do svojih sošolcev	nesebičnost	socialne veščine
A10	Včasih jo tudi boli trebuh, takrat se vidi, da jo to obremenjuje.	fizična bolečina ob medvrstniškem nasilju	doživljanje nasilja	socialne veščine
A11	Bo poskrbela za šibkejše, je zanesljiva.	skrb za šibkejše zanesljivost	preudarnost	socialne veščine

A12	Z se je v šoli v naravi izkazala zelo skrbna.	skrbnost	preudarnost	socialne veščine
A13	M je zelo družabna, veliko ji pomenijo vrstniki, je zelo samozavestna.	družabnost velik pomen odnosom samozavest	socialnost	socialne veščine
A14	Je zelo skrbna.	skrbnost	preudarnost	socialne veščine
A15	Ni dovolj empatična, si upa pristaviti lonček zraven.	pomanjkanje empatije pridruži se izvajanju medvrstniškemu nasilju	antipatija povzročitelj medvrstniškega nasilja	primanjkljaj socialnih veščin
A16	U uporablja veliko kletvic, ima kar bogat besedni zaklad o tem.	uporaba neprimernih beseda	preklinjanje	primanjkljaj socialnih veščin
A17	Avtizem, kot tak, potem razvojna nezrelost.	avtizem razvojna nezrelost	mentalne sposobnosti	vzrok
A18	Mogoče še neki primarni vzorci, ki so negativni in tukaj pridejo do izraza.	primarni vzorci	družina	vzrok
A19	Ko bi le imeli čudežno palčko.	čudežna paličica	čudež	rešitev
A20	Da spodbujamo dobro, jih pohvalimo.	spodbujanje pohvala	vzpodbujanje	preventiva
A21	Torej, da spodbujam, neko dobro samopodobo, krepiti glede na primanjkljaj sošolca.	spodbujanje dobra samopodoba	vzpodbujanje krepitev samopodobe	preventiva
A22	Da ne takoj na neke negativne stvari.	videti dobre strani učencev	krepitev samopodobe	preventiva
A23	Sočustvovanje.	sočutnost	dobrosrčnost	preventiva
A24	In da se ob teh težkih dogodkih, sodelovanje s starši.	sodelovanje s starši	sodelovanje s starši	preventiva
A25	Lepo bi bilo, da bi si tukaj šola in starši podali roko, in da bi sodelovali.	sodelovanje med starši in šolo	preventivne dejavnosti	preventiva

A26	Mogoče tudi to, da delamo v parih ali v skupinah.	delo v paru ali skupini	preventivne dejavnosti	preventiva
A27	To sodelovanje, da ni tekmovanje med njimi.	sodelovanje netekmovalnost	preventivne dejavnosti	preventiva
A28	Spodbujanje empatije med njimi	podpiranje empatije	preventivne dejavnosti	preventiva
A29	Pogovarjamo pri razrednih urah, potem socialno učenje.	pogovor o MVN pri razrednih urah socialno učenje	preventivne dejavnosti	preventiva
A30	Podpora s strani svetovalne službe.	šolska svetovalna služba	preventivne dejavnosti	ocena prevenive
A32	So socialno šibki, zagotovo je povezano s tem, ker so intelektualno šibkejši.	socialna šibkost učencev intelektualno šibki	mentalne sposobnosti	vzrok

IZVAJALKA DELAVNIC 1 – B

OZNAKA	ENOTA	POJEM,KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
B1	Počutijo žalostno, ker se veliko prepirajo.	čustva ob prepirih	prepoznavanje čustev ob določeni situaciji	izražanje in razumevanje čustev
B2	Zelo težko so samo poslušali svoje sošolce in sošolke, saj so želeli pri vsakem odgovoru, povedati svojo stran zgodbe.	nezmožnost poslušanja svojih sošolcev	skakanje v besedo drugim	komuniciranje
B3	Razumeli so tudi, katere okoliščine jih razveselijo, razžalostijo, ujezijo in prestrašijo.	različna čustva ob različnih situacijah	prepoznavanje čustev ob določeni situaciji	izražanje in razumevanje čustev
B4	Preveč razživeli, in sem jih zato morala opozoriti in umiriti, da smo lahko nadaljevali z razpravo.	nemir v razredu	urjenje veščin komuniciranja	komuniciranje
B5	Povedali so, da so jezni, ker se je v njihov razred priključila nova učenka.	opazi se, da učenci znajo izraziti čustvo bo določeni situaciji	pridobitev veščin komuniciranja	izražanje in razumevanje čustev
B6	Navodila sem jim morala večkrat ponoviti, saj so me med govorjenim prekinjali s komentarji.	ponovitev navodil	urjenje veščin komuniciranja	komuniciranje
B7	Potrebno veliko skupinskega sodelovanja	skupinsko sodelovanje	utrjevanje sodelovanja	medsebojni odnosi
B8	Dva učenca smejala ter zafrkavala.	onemogočanje delavnice	nesodelovanje	komuniciranje
B9	Učenci in učenke zelo sodelovali.	sodelovanje s strani učencev	pridobitev veščine sodelovanja	medsebojni odnosi
B10	Delovali so kot skupina.	skupinsko delo	pridobitev veščine sodelovanja	medsebojni odnosi
B11	Povedali so, da je za njih prijateljstvo to, da si prijazen, da lahko nekomu zaupajo in, da se ne prepiraš.	pomen prijateljstva		medsebojni odnosi

B12	Učenci so sodelovali v pogovoru.	sodelovanje s strani učencev	pridobitev veščine sodelovanja	komuniciranje
B13	Nagovorili smo tudi, kako se potem vedemo v šoli, ali takšno vedenje spada sem ali ne.	vedenje v šoli	urjenje veščin primerne in neprimerne vedenja	medsebojni odnosi
B14	Učenci in učenke so povedali, da jim je zanimivo videti, kako dobri so na tem področju.	pozitivno samovrednotenje učencev	sposobnosti	pozitivno samovrednotenje